

DE P L A T E
(!)(!)(!)(!)(!)(!)

Tijdschrift van de Oostendse Heemkundige Kring "De Plate", v.z.w.

Hoofdredacteur : O. VILAIN
Rogierlaan 38, bus 11
8400 OOSTENDE

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen ondertekende bijdragen.

10e jaargang, nr 4 - april 1981

IN DIT NUMMER :

- blz. 2 : J.B. DREESEN : Oostendse brouwerijen ;
blz. 3 : G. BILLIET : Uit de bibliografie van Oostende. (5) A. Valabrègue : Au pays flamand (2) ;
blz. 6 : E. SMISSAERT : De inventaris van de "Raad van Vlaanderen" voltooid ;
blz. 7 : N. HOSTYN : Vergeten Oostendse schilders. XV. Edouard Dubar ;
blz. 10 : A. KREUZHAGE : de walvis van Oostende te Frankfurt, anno 1836 ;
blz. 11 : E. SMISSAERT : Oude Oostendse almanakken in het bezit van de Gentse Universiteit ;
blz. 12 : N. HOSTYN : Oostendse muziekgeschiedenis. XII. Het festival Massenet, 1883 ;
blz. 13 : D. FARASYN : Houdt Oostende rein ... anno 1782 ;
blz. 16 : O. DEFOOR : Hôtel du Nord ;
blz. 17 : H. DEWIT : Over Lovenaars en Florijnen ;
blz. 20 : J. BELLAERT : Villa Maritza, 1885-1981.

APRILACTIVITEIT

De Oostendse Heemkundige Kring "De Plate" heeft de eer en het genoegen U uit te nodigen op een voordracht met dia's die doorgaat op

donderdag 30 april 1981 om 20u30

in de Conferentiezaal van de V.V.F. Oostende, Dr. Colensstraat, nr 6, 8400 Oostende

Het onderwerp : SCHELLEN IN HET VOLKSLEVEN

De spreker : de heer René VAN WALLEGHEM

Schelpen zijn sedert de alleroudste tijden door de mens gebruikt als sieraad, gebruiksvoorwerp, betaalmiddel, mythologisch of religieus object. Uit de schelpen van sommige plaatkieuwigen en slakken snijdt men parelmoeren voorwerpen. Kleine kaurischelpen, de zogenaamde geldkauri's (cypraca moneta) dienden vroeger als betaalmiddel. Sommige zeer grote horens worden als trompet gebruikt. Ook worden schelpen gevist voor het verwerken tot metselkalk, kunstmest en kippegrit. Dit veelvuldig gebruik van schelpen heeft zijn sporen nagelaten in het volksleven.

Ons geacht lid de heer René VAN WALLEGHEM is een gekend schelpenverzamelaar. Zijn collectie behoort tot de mooiste van de streek. Bovendien behoren sommige soorten in zijn bezit tot de meest volledige die er te vinden zijn. Hij beperkt zich niet alleen tot het verzamelen van schelpen maar wijdt zich met een even grote ijver aan de Studie van de rol die de schelpen in het leven van de mens speelden. Het is over dit onderwerp dat hij ons vanavond met woord en beeld zal onderhouden. Een avond waarvoor elke kustgewoner belangstelling heeft. Zoals altijd is de toegang vrij en kosteloos en zijn ook de niet-laden van harte welkom.

J.B. DREESEN

OOSTENDSE BROUWERIJEN

In de laatste tijd mochten we enkele nog niet vermelde brouwerijen in en om het Oostende van vóór Wereldoorlog I of juist erna noteren.

Brouwerij VAN WYNENDAELE in de Christinastraat. De eigenaar was de broer van Dr. Van Wynendaele in Gistel, die aldaar ook een brouwerij uitbaatte en tot in 1940 gebrouwen heeft. In hoeverre deze brouwerij te vereenzelvigen is met BRASSERIE DU CENTRE (2) kon ik nog niet achterhalen. Er bestaat ook een mogelijkheid dat Van Wynendaele het huis met de glanzende steentjes en de opschriften "Brouwershuis" en "Brouwerij Het Kruis" in de Christinastraat 86 bewoonde ?

Brouwerij KESTELOOT op de Noordstraat, Oude Vuurtorenwijk. Of deze brouwerij iets te maken had met Soc. Coop. DE VUURTOREN, Noordweg, vermeld in (2) kon niet achterhaald worden. Brouwerij KÄLTER, Wellingtonstraat, was een Engelse brouwerij die omstreeks 1925 de Brouwerij van Casteleyn (1) (2) had overgenomen.

Brouwerij BILLIOUW, Prinses Elisabethlaan Sas-Slijkens. Had vijf dochters (meldenswaardig feit ?). Brouwerij BRYN en DEVRIENDT, Kapellestraat, 5, Bredene.

Ook noteerden we enkele aanvullingen.

De brouwerij CNUUDE-DEMOOR (1) en zie ook opmerking bij (2) lag niet op de Torhoutse Steenweg, maar aan de Karel Janssenslaan in het gebouw waarin achteraf Dr. Lauwereyns woonde. Onze gesprekspartner ging daar als kind achter "een halve klute" gist om "zakpodding en knuddels" te maken.

De brouwerij Gabriel JEAN, Polderstraat 3 op het Hazegras (1) (2) (dat later SAFCO) zou worden) had in zijn (open) kelder steeds een vat bier met kraan beschikbaar liggen voor de dorstige politiedieners die in de buurt op ronde waren. Als het vat leeg was, klopten ze even op de voordeur en rapporteerden het feit aan madame die "stande pede" een nieuw vat liet aanslaan. Waarschijnlijk een kwestie om zich een goedkope bewakingsdienst te garanderen.

De brouwerij VALCKE (1) (2) was de eerste Oostendse brouwerij die bier van lage gisting brouwde.

Ook enkele rechtzettingen.

DESWAEF Frères, Wellingtonstraat, 12 (2) waren geen brouwers maar ("biermarchands" (bierstekers zoals men ze in het Brusselse noemde) die de depot van WIELEMANS hielden. DEMEUNINCK, Plantenstraat 32 (3) was geen brouwer maar een "biermarchand", die de depot VANDENHEUVEL hield. Na Wereldoorlog I associeerde hij met ROGIERS (3) om hetzelfde depot open te houden. Na de dood van Demeuninck associeerde ROGIERS met DEVOS (3) nog altijd om bieren VANDENHEUVEL te verdelen. Na Wereldoorlog II concentreerde DEVOS zich op de verkoop aan cafés en leverde ROGIERS nog uitsluitend aan privépersonen.

P. VANDESANDE, Sint-Franciscusstraat (2) was een "biermarchand" maar brouwde niet zelf. Opgetekend voor en na in de Lentemaand van 1981 uit de mond van personen die het nog konden weten.

NOTEN.

(1) DE PLATE, nr 1/3de jg, blz 6. Brouwerijen, vraag door Frans VERBANCK

(2) DE PLATE, nr 2/3de jg, blz. 3. Oostendse brouwerijen door Omer VILAIN

(3) DE PLATE, nr 4/3de jg, blz. 4. Oostendse brouwers door John BRYN

(4) DE PLATE, nr 3/5e jg, blz. 2. Over de Aviso en de Boeleveer door J. KLAUSING

(5) DE PLATE, nr 10/8ste jg., blz. 2. Over de Oostendse brouwerijen door R. STANDAERT.

- - - - - J.B. DREESEN - - - - -

ROUWBEKLAG

Op 8 maart 1981 overleed ons trouw lid, de heer Emiel VEREECKE, rustend zeeloods, Sinds jaren was hij lid van "De Plate" en we mogen gerust zeggen dat er waarschijnlijk geen enkel lid zoveel het Heemkundig Museum bezocht als Emiel Vereecke. Bijna iedere zaterdag-ochtend bracht hij een bezoek en bezorgde hij ook enkele interessante stukken aan het Museum. Zijn heengaan laat een leemte na. De herinnering aan de gemoedelijke zeeman die Oostende en de kust liefhad blijft ons dankbaar. Aan de familie bieden we onze oprechte rouwbetuigingen aan.

A. VAN ISEGHEM
Voorzitter "De Plate"

A. VALABREGUE. AU PAYS FLAMAND - CROQUIS DE BELGIQUE (VERVOLG 2)

AU PAYS DU HOUBLON

A.V. komt hier met de trein toe uit Hazebroek, juist in de hoppetijd. Poperinge, dat drie grote kerken telt : Sint-Bertinus, Sint-Jan en O.L. Vrouw, leeft van de hoppe. (Het verwondert mij sterk dat onze auteur, groot bewonderaar van plastische kunst, geen woord rept over het indrukwekkend interieur van de Sint-Bertinuskerk, met o.a. die prachtige stukken zoals de biechtstoelen, de predikstoel, het doksaal-portaal met een unieke apostelengalerij).

Het stille benepen landbouwstadje herinnert hem helemaal aan Hazebroek of Belle. Hij logeert in het bescheiden Hôtel du Grand Cerf. Weer is de Fransman getroffen door het taalverschijnsel. "Ici le flamand règne d'une façon absolue". Al spreekt de burgerij ook dikwijls Frans. Affiches en bestuurlijke akten zijn in het Vlaams. Maar naar de uithangborden te oordelen is Vlaanderen tweetalig. "Les professions élégantes, la marchande de mode, le tailleur, usent du français". Kleine winkels en geringe lieden spreken Vlaams.

De diligence van Roesbrugge houdt stil vóór 't hotel. Melkboeren lopen voorbij met emmers aan een juk (zoals in Frans-Vlaanderen). Kijk, "détail particulier à toute la Belgique" : hondenkarretjes. De arme dieren opgetuigd als muilezels, vervoeren kolen, brood, groenten. Beroofd van hun vrijheid, steeds onder de dreiging van de zweep, lopen ze te hijgen, aangeblaft door gelukkiger rasgenoten. Vrouwen in zwarte kapmantels trekken naar het lof.

Toch steekt er wat leven in Poperinge. Zijn fanfare, gesticht door een rijke kasteelheer uit de omtrek, is beroemd in heel België. Ze zijn pas naar Boulogne geweest. Hun successen, hun repetities, hun aubades voor de weldoener brengen vertier in het stadje.

A.V. maakt kennis met een tweede gast in het hotel : een handelsreiziger in kleurstoffen die zich in een licht rijtuigje verplaatst. Hij klaagt over de slechte gang van zaken. De goede tijden zijn voorbij : de lage hoppeprijzen en de Duitse concurrentie betekenen een ramp voor de streek. In Aalst is de toestand niet beter.

's Anderdaags gaan ze het oogsten bekijken. 's Morgens ziet A.V. groepen pluksters optrekken, in armzalige bonte kledij. Op klompen of blootsvoets met de schoenen in de hand om ze te ontzien. Ze zijn gehaast want ze worden per dag gehuurd. De meesten hebben de nacht doorgebracht, in de buurt van het station, in schuren, hangars, droogovens. Dat is de landelijke ellende hier in België.

A.V. en zijn gezelschap komen aan de hoppevelden, waar het plukken begonnen is. De ranken met de welriekende bloemen krullen op naar de toppen, 7 tot 8 m hoog. Hele families zijn aan het werk. Mannen halen de staken uit de grond, manden worden opgestapeld, vrouwen zonderen de bellen af van het loof, dat voor het vee zal dienen.

De handelsreiziger die hier bekend is, brengt A.V. naar het veld van een welvarende hoppeboer, een klant van hem. Die kweekt de mooiste hoppe van Poperinge. Elk jaar wordt zijn oogst opgekocht, op voet, door Engelse fabrikanten van pale ale. De teelt vraagt veel zorg. De boer heeft winst-gevende jaren gekend en de crisis deert hem nog niet. Al telt Poperinge 17 brouwerijen, hier wordt geen exportbier gebrouwen.

Overal in het stadje heerst hoppedrukke. Overal zweeft de hoppegeur. Vroeger werd de oogst hier gevierd maar de kermissen verdwijnen omdat de verdiensten te gering zijn.

Ypres

Het is een dode stad. Bijna Frans van uitzicht, meent A.V., zodat hij zich er niet vreemd voelt. Wat een grandioos gebouw zijn de hallen, symbool van vroegere econo-

mische macht. Zijn bewondering voor "cette vraie cathédrale du peuple" (maar vooral van de lakenhandelaars) beslaat meer dan de helft van zijn Iepers opstel.

In 1620 werden de hallen uitgebreid door het "Nieuwerk", een gracieuze renaissanceconstructie. Geen enkel modern beursgebouw heeft zoveel grandezza als de Ieperse hallen. Sterk geschonden door de beroerten tijdens voorbije eeuwen werden ze onlangs gerestaureerd. Vooral door de stuwkracht van minister Alfons Vandenpeereboom, gewezen burgemeester van de stad. Met liefde en kunstzin werd het interieur vernieuwd. Vooral de schepenzaal is prachtig gedecoreerd o.m. met grote historische doeken van Guffens en Sweerts, twee kunstenaars uit de Antwerpse School. Ook in andere delen van de hallen hangen imposante schilderijen die herinneren aan belangrijke momenten uit de geschiedenis van Ieper.

Andere monumenten van architectonische betekenis zijn het oud kasselrijgebouw en het oud Vleeshuis, beide aan de Grote Markt. Ook de Sint-Maartenskerk, "une des merveilles de l'architecture ecclésiastique" getuigt van Iepers vroegere rijkdom. In de kapel van O.L.V. van Thuyne heeft A.V. het rijkgestoffeerde wonderbeeld gezien en een oud schilderij dat vertelt van het fameuze beleg van 1383 door de Gentenaars, gesteund door de Engelsen. Van de Sint-Pieterskerk erkent hij de eerbiedwaardige ouderdom maar apprecieert de overdreven pathetiek van de calvarieberg (buiten) niet. In België overdrijven ze daarmee, zegt hij.

Ieper is na het beleg van 1678 door Lodewijk XIV 35 jaar Frans bezit geweest. Niet zonder welgevallen noteert A.V. dat het Franse gezag ondergaan werd "presque sans résistance".; le Grand Roi avait pour lui le prestige que donne ^{une} suite de victoires" (Inderdaad : overwinnen is altijd gelijk hebben).

In historisch opzicht is Ieper een boeiende stad. "C'est presque Bruges", besluit hij, "c'est un centre d'études pour un érudit, une cité chère à tout poète".

A travers Bruges

Wie bespiegeling en rust zoekt, kan het best van Brugge genieten. Het contrast met het mondaine Oostende is opvallend want Brugge is een soort van archaische agglomeratie. Het moderne leven is er beperkt tot één lange rijke winkelstraat die naar het centrum leidt (bedoeld is de Zuidzand- en de Steenstraat).

Je moet er enkele dagen verblijven om intens zijn charme te ondergaan en het liefst logeren in een afgelegen straat vol kloosterstilte.

In de buurt van de O.L.V.-kerk en de Sint-Salvatorskerk begin je het dode Brugge aan te voelen. Vóór de ingang van een winkeltje stap je op een grafzerk en ook tegen de buitenmuur van de O.L.V.-kerk staan grafstenen. Hier wonen de oude voor-
aanstaande families in hun patriciërshuizen, gevuld door de indolentie van renteniers die economisch leven. In Brugge wordt geen geld geïnvesteerd in industrieën.

Geen enkel monument vertoont een levendig uitzicht. De hallen zien er streng uit. De kolossale torens van de O.L.V.- en de Sint-Salvatorskerk doen stroef aan.

Het centrum is de Grote Markt met de hallen, vierkant en massief, als een burcht, nors en zelfs een beetje triest. De donker gekleurde bakstenen verraden hun ouderdom. Het belfort geeft aan het geheel een zekere bekoorlijkheid en tilt spitsbogen en kantelen boven de eenzaamheid van de stad. De markt lijkt op die van Arras. Die laatste bezit meer harmonie in de huizenbouw maar minder levendigheid en minder koloriet.

Heel anders is het enge oude Burgplein - vroeger afgesloten door versterkte poorten - met zijn bevallig stadhuis, de H. Bloedkapel, het Justitiepaleis, de oude Griffie. Hier lag het bestuurlijk feodaal centrum, veilig afgezonderd van het rumoerige volk.

Overal in de stad onderga je een sterk architectonische indruk. In de glorie tijd werd veel gebouwd om te pronken. Zoals in alle steden die internationale faam genieten : Brugge in de 15e eeuw, Oostende op onze dagen.

In geen andere stad in België staan zoveel oude huizen bij elkaar. De renaissance en de 17e eeuw hadden een voorkeur voor allegorische reliëfs. Je vindt niet zoveel erkervormige gebouwen zoals in onze Franse steden, maar meer woningen met een bevallige gevelverdeling tussen twee verticalen, vaak bekroond met een fijn drielobbig boogelement. De overheid moedigt nieuwbouw in dezelfde lokale traditie aan, om de harmonie te behouden.

De Rozenhoedkaai, zeer gezocht door artiesten, zou veel charmanter zijn was het water er niet zo vuil. Ook het kanaaltje langs het Sint-Janshospitaal, beroemd door de werken van Memling, is pittoresk. Maar de aangevreten muren van gotische constructies onderaan, keukens, washoekjes, zaaltjes, waartegen waterplanten klotsen, rotten en schilferen af.

Een ander attractiepunt is het Minnewater (waaraan A.V., misleid zoals velen, galante avonturen koppelt). Dat stuk van de Reie overschouw je het voordeligst van op een brug bij een toren (aan de Begijnenvest). Over het water hangen treurwilgen en in de achtergrond rijst de geweldige O.L.V.-toren. Maar het stilstaand water en de leegheid van het dok maken het geheel erg troosteloos.

Het begijnhof vlakbij (dat A.V. niet schijnt te bekoren) heeft iets typisch Vlaams. Niettegenstaande een zekere gebondenheid bewaren de begijnen nog wat individualiteit in eigen meubels, eigen keuken en salon. Ook hier merk je het verval van de stad. Er zijn geen dertig bewoonsters meer. Veel minder dus dan in Gent waar zelfs nieuwe gebouwen werden opgericht.

Het begijnhof associeert A.V. met het volksgeloof waarvan hij een treffende uiting gezien heeft in de H. Bloedkapel waar de relikwie devoot gekust werd.

Overall, ook in de armzaligste straatjes, zie je kantwerksters aan het werk, gezeten op een stoel en opgeslorpt door het eentonig spel van de klosjes. Schrijnend is de armoede van de arbeiders in Vlaams België, vooral in Brugge, stad van grote fortuinen en diepe ellende. 's Zondags worden in de kerken - ook bij huwelijken en begrafenissen - broodbonnen uitgedeeld aan honderden behoeftige vrouwen in lompen. Een stoet van lichamelijke miseries. Hoe ver^{weg} is de bloeitijd van Brugge. Bij de wallen vind je nog oude getuigen : stadspoorten en windmolens.

Gelukkig brengen de kunstwerken vertroosting. Je kunt gemakkelijk de evolutie van de kunst in Brugge volgen. Ze ontplooit zich parallel met de opbloei van de stad. Ze verkwijnt ook met haar verval. Onder de Bourgondische hertogen telde de stad talrijke schilders die opdrachten kregen van de inheemse aristocratie en van vreemde zakenlieden. Maar die kunstenaars waren geen Bruggelingen : Van Eyck; Memling, P. Pourbus, J. Provoost, G. David, L. Blondeel. Zij waren voorafgegaan door frescoschilders, beeldsnijders, miniaturisten waarvan de stadsarchieven de namen bewaren.

Het zijn niet allemaal eersterangswerken die in de kerken hangen. Sommige schilders geven meer blijk van techniek dan van originaliteit, zoals De Deyster, Herregodts, Garemin, Van Oost. De rijkste kerken zijn die van O.L.V. en Sint-Salvator, maar ook Sint-Jacob is wel voorzien. De verschillende museums, de talrijke schilderijen, het smeedwerk, de houtsculptuur, de graveerkunst, dat alles scheidt zoveel problemen van authenticiteit.

Wat 'n meesterwerk van marmer, koper, goud, email is het grafmonument van Karel de Stoute en zijn dochter Maria van Bourgondië door Pieter De Beckere (O.L.V.-kerk). Hoe schitterend is de Schouw van het Brugse Vrije naar een ontwerp van Lanceloot Blondeel. Het stedelijk museum bergt het klassiek tijdperk van de Vlaamse kunst dat met Van Eyck begint. Het stadhuis bezit een collectie fijne historische doeken.

Bij al die overvloed gaat de voorkeur van A.V. naar Pourbus en Memling. Van de eerste beschrijft A.V. met grote kennis "De Aanbidding der Herders", met de prachtige portretten van de schenkers Josse De Damhouder en zijn vrouw Louise de Chantraines. Merkwaardig zijn ook de portretten van Jan Fernaguut en zijn vrouw Adrienne De Buck. Ieder personage naast een open venster met een aardig doorkijkje op een bedrijvig hoekje van Brugge.

Memling, over wie A.V. de jongste gegevens betreffende zijn afkomst meedeelt, was een vriend van godvruchtige lieden die kerken en gasthuizen begiftigden. Hij schilderde in de beroerde tijd na de dood van Karel de Stoute, wat zijn werk wellicht beïnvloed heeft. Memling, heel anders dan de geïerde, hooghartige, gecomplici-

ceerde Van Eyck, mist mannelijke en dramatische kracht. Maar hij is veel menselijker, inniger, frisser.

Zijn grootste kwaliteiten komen tot uiting in "Het mystieke Huwelijk van de H. Catharina" (Sint-Janshospitaal) met zijn realistische en mystieke elementen. Weergalozе portretten zijn dat van een dochter van Willem Moreel, voorgesteld als Sibylle, en dat van de jonge Maarten Nieuwenhove. Zijn voornaamste werk is wellicht "De Aanbidding van het Kind Jezus", dat treft door de delicate fysionomie van de personages. Tenslotte ontleedt A.V. zorgvuldig het bekende Ursulaschrijn waarop de lieve melancholische artiest zo roerend de argeloosheid van de maagden uitbeeldt.

Een reis naar Brugge, zo besluit onze Provençaal, is een bedevaart naar Memling. Hiermee bevestigt A.V. wat C. Busken Huet in : "Het Land van Rubens" (1879) schreef : "Het is om Memling dat men te Brugge komt".

(wordt voortgezet)

G. BILLIET

DE INVENTARIS VAN DE "RAAD VAN VLAANDEREN" VOLTOOID ! HAAR BELANG, OOK I.V.M. OOSTENDE...

De "Raad van Vlaanderen" was het hoogste gerechtshof voor het graafschap Vlaanderen, in eerste aanleg, met uitsluiting van alle andere rechtbanken, bevoegd voor de zgn. voorbehouden gevallen en voor de geschillen tussen steden, kasselrijen en heerlijkheden onderling en tegen particulieren. Tevens was hij het hoogste hof van beroep in Vlaanderen. Tegen de senténties van de Raad kon tot in 1521 beroep worden aangekend bij het Parlement van Parijs ; na 1521 was het de Grote Raad van Mechelen die deze bevoegdheid overnam. De Raad van Vlaanderen was sedert 1498 definitief te Gent gevestigd, waar hij tot het einde van het Ancien Regime bleef (27 november 1795). Het archief van de "Raad van Vlaanderen" is bewaard gebleven ; het vulde bijna twee zalen van het Gerard de Duivelsteen, zetel van het Rijksarchief te Gent. Jan Buntinx vatte het als levenstaak op een zeer indringende, overzichtelijke inventaris daarop te maken. In 1964 werd het eerste deel van deze inventaris (een zeer bruikbaar werkinstrument voor historici en andere vorsers) aan de drukker gegeven, in 1979 rolde het negende en laatste deel van de persen, uitgegeven door het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, Ruisbroekstraat, 2-6, 1000 Brussel. Delen 8 en 9 bevatten de exhaustieve index van persoons- en plaatsnamen, alsook het zaakregister, wat geen woordenboek, ook geen glossarium is : het is bestemd voor een zo ruim mogelijk publiek, niet alleen voor specialisten in een of andere tak van de geschiedenis, kunst- of rechtsgeschiedenis, maar ook voor alle vorsers, die zich interesseren aan geschiedenis en heemkunde. "Oostende" wordt op bladzijden 425-427 van deel 9 in de index vermeld : over de stad zelf ; stedelijke instellingen en ambtenaren ; centrale en vreemde instellingen ; kerken, kloosters en andere godsdienstige instellingen ; neringen, gilden en eden ; sommige inwoners, van en over wie processtukken bewaard zijn. Ook over "Zandvoorde" zijn documenten voorhanden (zie bovenvermeld deel 9 van de inventaris, blz. 640) : pastoor, dismeester, watering, polder, Klein Polderke...

E. SMISSAERT

OOSTENDSE FOTOGRAFEN VOÛR 1914

Aan de lange lijst van fotografen die voÛr 1914 te Oostende werkten kunnen we nog een naam toevoegen, deze van Joseph PIRE.

Over deze fotograaf is ons verder niets bekend.

We vonden zijn stempel "JOSEPH PIRE OSTENDE" op een familiefoto van omstreeks 1896.

A. VAN CAILLIE
81/79

"Le goût de la peinture me vint vers les treize ans ; alors, deux vieux peintres d' Ostende, Van Cuyck et Dubar, saumurés et huileux, m'initièrent professoralement aux "poncifs décevants de leur métier morne, borné et mort-né" Aan het woord was James ENSOR (1).

DUBAR & VAN CUYCK : de allervroegste leermeesters van ENSOR dus, en door deze ietwat in het belachelijke getrokken. En toch heeft ENSOR mijns inziens allicht meer te danken aan hén dan dat wat hij zelf wou toegeven.

Lange tijd zweefde rond VAN CUYCK en DUBAR een dikke kunsthistorische nevel, waar alle ENSOR-publicisten maar al te graag zo vlug mogelijk om heen trokken. Eerder al trokken we in "De Plate" en elders het mistgordijn rond het complexe probleem van VAN CUYCK's op (2). Complex ja, want we vonden er niet één van die naam maar liefst een hele familie kunstschilders. Nu is het dus de beurt aan DUBAR. Ook van deze laatste hebben we nog geen vastomlijnd beeld : gegevens van her en der tot een voorlopige, alsnog onvolledige biografische nota samengepuzzled.

X X X

In de registers der Burgerlijke Stand van Oostende vonden we gegevens over 2 generaties voorouders van Edouard DUBAR.

Zijn grootouders aan vaderszijde heetten Gilbert-Joseph DUBAR & Marie-Aimée-Josèphe BOULANGER. Deze hadden een zoon Ignace-Vincent-Joseph DUBAR die op 29 april 1799 te Oostende huwde met Thérèse-Amélie-Joseph ROSELT. Ignace V.C. DUBAR was "gezondheids-officier" te Oostende en lid van chirurgische & geneeskundige genootschappen van Amsterdam, Brussel, Gent, Bordeaux, Tou louse & Douai.

Ignace V.C. DUBAR ontpopte zich als een felle anti-orangist in het Oostende van toen. In het locale blad "Courier Maritime" dat hij in 1820 samen met SCHELDEWAERT uitgaf, schreef hij felle artikels in die zin (3). Zijn meer wetenschappelijke aanleg kwam tot uiting in zijn "Ostéographie de la baleine échouée à l'est du port d'Ostende le 4 novembre 1827" dat hij in 1828 bij LAURENT te Brussel uitgaf. Dit was een wetenschappelijke beschrijving van de walvis die in november 1827 te Oostende aanspoelde, geïllustreerd met litho's door François BOSSUET, toenertijd professor aan de Oostendse "School voor Teeken- & Bouw-kunde".

Edouard-Julien-Joseph DUBAR werd op 2 augustus 1803 te Oostende geboren als zoon van Ignace DUBAR & Thérèse ROSELT. Hij huwde Thérèse RACKMANN en op 1 mei 1826 werd te Oostende hun dochter Adèle-Thérèse DUBAR geboren. Ze huwde met Joseph-Philippe DANIELS en overleed alhier op 20 april 1917.

Edouard DUBAR woonde in de Kapellestraat, achtereenvolgens in de nummers 3, 25 & 29. Hij overleed te Oostende op 27 mei 1879. Hij kan dus héél goed de jonge ENSOR omstreeks 1873 enig artistiek basisondericht verschaft hebben.

X X X

Onze hypothese is dat Edouard DUBAR zijn carrière als kunstschilder begon, of althans ondermeer als kunstschilder.

We menen hem te mogen vereenzelvigen met de man die enkele malen tentoonstelde tijdens de Brusselse Salons :

1836 : Een baken bij ondergaande zon

1839 : Gezicht op de Vlaamse Kust

Maar bewijzen kunnen wij dit nog niet.

Omstreeks 1858 had Edouard DUBAR een kleine drukkerij in de Kapellestraat 3. Aan de drukkerij was een zaak gekoppeld waar ondermeer prenten en speciaal Oostende-souvenirs werden verkocht. Op latere datum vinden we de winkel van DUBAR in de Kapellestraat 25 terug.

En rond 1868 ontpopte E. DUBAR zich verder als fotograaf. In de Oostendse Louisastraat was het atelier "PHOTOGRAPHIE E. DUBAR & DANIELS" gevestigd (4). DANIELS, de vennoot van DUBAR was uiteraard diens schoonzoon.

Wat kunnen we nu zo allemaal aan DUBAR toeschrijven ???

- Eerst en vooral wellicht de twee schilderijen die in de Brusselse Salons te zien waren en die me via de catalogi gekend zijn (zie hoger).
- Wellicht ook de prettige aquarel getiteld "L'huître d'Ostende qui tue la rose" in bezit van "De Plate" en afgebeeld als pl. 34 van het "Oostends Oesterboek" door mezelf geschreven in samenwerking met Raoul HALEWYCK (Oostende, 1978). Deze aquarel houdt verband met het verschijnen van op cirkelvormig gesneden bladen papier gedrukte Oostende-souvenirs, die opgeplooid, bedrukt met een oester-motief, er als een oester met een lijfje uitzagen (5). Bij het ontvouwen openbaarde deze souvenir enkele Oostendse stad- & strandgezichtjes. Voor het verschijnen van deze "Huîtres d'Ostende" bestond er iets dergelijks, maar met een roos als frontispice (Rose d'Ostende). De aquarel zou dus een allusie zijn op de souvenir nieuwe versie (oester) die de oude versie (roos) verdringt. Een geslaagde aquarel, vol speelse fantasie en goedlachse parodie.
- VERBOUWE vermeldt verder in zijn "Iconografie van Oostende" een aquarel van DUBAR, die in november 1859 in de Galerie LE ROY te Brussel geveild werd (VERBOUWE, 680).
- En wat te denken van de litho's VERBOUWE 737-741 ???
 - 737 N° 8 LE PHARE
 - 738 N° 7 L'ESTACADE
 - 739 N° 9 LA PLAGA A L'OUEST
 - 740 N° 10 LES BAINS
 - 741 N° 12 LE KURSAAL

komt daarbij ook nog de niet bij VERBOUWE vermelde

N° 11 HOTEL DE VILLE ET CASINO,

allemaal getekend "J. DANIELS-DUBAR EDITR."

Ware het te ver gezocht te veronderstellen dat deze niet-gesigneerde litho's (J. DANIELS-DUBAR is expliciet enkel als uitgever vernoemd), door Edouard DUBAR getekend zijn ?

- Een argument daarvoor ware misschien de litho VERBOUWE 759 : "OSTENDE VUE GENERALE DES BAINS" getekend E. BRAUD (en niet E. BRAND zoals VERBOUWE opgeeft), maar gedrukt bij Simoneau & Toovey te Brussel. BRAUD is in geen enkel naslagwerk te vinden. Maar schudden we de letters van zijn familienaam eens door elkaar. Juist ... DUBAR ! VERBOUWE 759 is naar mijn mening dus een litho van E. DUBAR, en stylistisch trekken die zeer sterk op deze hoger vermeld (VERBOUWE 737-741).

Samenvattend kunnen we dus stellen dat de litho's VERBOUWE 737-741, de litho "N° 11 Hotel de Ville et Casino" en de litho VERBOUWE 759 wellicht door Edouard DUBAR getekend zijn.

- Van BRAUD/DUBAR is nog meer grafisch werk gekend : Een album "Types de l'armée belge en 1865", bevattende 30 litho's met karikaturale voorstellingen van diverse personages in het Belgisch leger. Deze litho's zijn allen getekend BRAUD del. et lith., en werden gedrukt bij de Gebroeders RATINCKX te Antwerpen op bestelling van de uitgever, niemand minder dan DANIELS-DUBAR uit Oostende.

De Oostendse Stadsbibliotheek bezit een exemplaar van dit zeldzame album. Stylistisch gezien komen deze 30 litho's zeer sterk overeen met al het andere dat we nu al kennen van BRAUD/DUBAR. In deze karikaturen menen we al een echter preensoriaanse sfeer te snuiven. E. DUBAR was mijns inziens dan ook echt wel méér dan een kleur- en fantasieloos schildertje, zoals ENSOR zelf en ook nog diens allerlaatste biograaf R.L. DELEVOY ons hem willen voorstellen. (DELEVOY noemt hem dan nog abusief André DUBAR) (6).

Tot besluit nog een laatste reeks litho's die we met zekerheid aan DUBAR kunnen toekennen : namelijk het titelblad en de 99 litho's van het album "Souvenir des bains d'Ostende" door DANIELS-DUBAR uitgegeven. Deze litho's die tegenwoordig meer als losse exemplaren verkocht worden, hebben als maten ca. 27 cm. breed op 34,5 cm. hoog en zijn genummerd van 1 tot 99. De ene zijn met lithografisch krijt in houtskoolimitaite getekend, de andere met de pen en lithografische inkt, en dan van kleur voorzien. In het overgrote deel van deze karikaturale litho's worden een heer en een dame met elkaar geconfronteerd (in badpak), terwijl de tekst onderaan enkele voor die tijd gedurfde toespelingen op sex en aanverwanten bevat.

De prenten zijn dus genummerd van 1 tot 99 en de volgende zijn gesigineerd BR of BRAUD : 5, 18, 26, 30, 44, 46, 96. De andere sluiten er stylistisch bij aan.

Heel wat van die prenten (die ook in kleinformat bestaan), zijn te zien in het Heemkundige museum.

X X X

Tot daar wat betreft DUBAR : veel veronderstellingen, veel vraagtekens die nog dienen uit de weg te worden geruimd.

Portretten van DUBAR kennen we wel :

- een grote, door hemzelf bijgekleurde portretfoto in het Stadsarchief - Oostende

Deze was te zien tijdens de tentoonstelling "Vroege fotografie te Oostende" in ons Heemkundig Museum (october-december 1980).

- een kleine groepsfoto waarbij we DUBAR in een "charette" op de Zeedijk zien. Deze foto is afgedrukt bij een van onze bijdragen over de Vroege Fotografie in Oostende.

Norbert HOSTYN

nota's :

1. J. ENSOR, Mes écrits, 5e uitg., Liège (Ed. Nationales), s.d., p. 205 ("Ma vie en abrégé")
2. N. HOSTYN, De familie HAMMAN & hun aanverwanten. Een familiekundig overzicht (2), in 't VVF Streepje, 9, 2, maart 1979.
N. HOSTYN, Vergeten Oostendse kunstschilders III : Michel T.A. VAN CUYCK, in De Plate, 7, p. 78/71-72 & 94-95.
N. HOSTYN, Vergeten Oostendse kunstschilders VIII : Andere leden van de familie VAN CUYCK, in De Plate, p. 80/16-17 & 32-33.
N. HOSTYN, De Oostendse kunstschilder M.T.A. VAN CUYCK, in Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis, CXVI, 1979, 1-2, p. 93 ev.
3. W. MAERVOET, De Oostendse Pers (1818-1914), in Ostendiana II, Oostende, 197, p.132.
4. N. HOSTYN, De fotografie te Ostende tot 1914, in De Plate, 9, p. 80/23-25, 156 &
5. zie "Oostends Oesterboek" blz. 3.
6. R.L. DELEVOY, Ensor. (Mercatorfonds), 1980.

DUBAR

Naar aanleiding van dit artikel over kunstschilder DUBAR wordt in het Heemkundig Museum een kleine tentoonstelling ingericht over deze kunstenaar. De tentoonstelling DUBAR loopt tot half mei.

G. V.

DE WALVIS VAN OOSTENDE TE FRANKFURT ANNO 1836- EEN GETUIGENIS UIT HET DAGBOEK VAN
ALBERT KREUZHAGE

Van Professor Doktor Volker SCHUPP Van de Albert-Ludwigs-Universität te Freiburg ontvingen we een uittreksel uit Albert KREUZHAGE's onuitgegeven "Tagebuch der Reise nach Baden und dem Schwarzwald" (1836 ; verschijnt in het najaar '81 bij de uitgeverij THORBECKE te Sigmaringen in een wetenschappelijke uitgave van Prof. Dr. V. SCHUPP). In september 1836 bezocht KREUZHAGE het geraamte van de in 1827 te Oostende aangespoelde walvis (1). Het skelet dat door heel Europa rondreisde maakte in 1836 te Frankfurt sensatie !

Ziehier de tekst van A. KREUZHAGE :

Auszug aus : Albert Kreuzhage Tagebuch der Reise nach Baden und dem Schwarzwald (erscheint voraussichtlich im Herbst 1931 im Verlag Thorbecke, Sigmaringen)

Donnerstag 29. Sept.

Im vollen Regen fuhren wir vormittags nach Frankfurt, das den stärksten Kontrast durch sein reges Treiben und die Menschenmenge auf den Strassen mit dem stillen und langweiligen Wiesbaden machte, dessen grosse neue Häuser wie leere Kasten oder abgestreifte Hüllen aussehen, während die Frankfurter Häuser sich lebendig ziegen, Seele und Regsamkeit zu haben scheinen, so wimmelt alles von Menschen. In dem prächtigen Hotel de Russie auf der breiten und schönen Zeil fanden wir Logis, abwohl mit Mühe, da die letzte Messwoche die vielen Fremden hier noch festhält. Wir hatten nichts Eiligeres zu thun, als das grosse Walfisch-Gerippe zu sehen, was jezt hier gezeigt wird. Ich hatte so viel Abenteuerliches und Unglaubliches davon gehört, dass ich höchst erwartungsvoll hinging. Aber alle meine Erwartungen blieben weit hinter der Wirklichkeit zurück. Wie wir in die Bretterbude traten, worin das Gerippe in seiner natürlichen Lage und Verbindung aufgestellt ist, blieb ich vor Erstaunen stehen. Der ganze Raum der Bude, etwa 100 Fuss lang und einige 20 Fuss hoch, war in seiner Länge und Höhe mit dem ungeheuern Gerippe ausgefüllt, das auf Gerüsten frei lag. Vorn der Schädel, den Rachen geöffnet, 22 Fuss lang, drunter stand ein Sopha und ein Tisch, worauf ein Buch zum Einzeichnen des Namens lag. Wir fanden darin unter unzähligen Namen die eigenhändigen Namen Carls des zehnten, des Herzogs und der Herzogin von Angoulême, des Herzogs von Bordeaux und fast aller damals berühmten Männer Frankreichs, als es 1829 in Paris zuerst gezeigt wurde. Auch Louis Philipp d'Orléans, seine Frau und Madame Adelaïde hatten sich damals eingeschrieben. Dann König Wilhelm der Niederlande mit seinem Hofe. Über dieses ganze geräumige Einschreibkabinett wölbte sich der gigantische Oberkiefer des Tieres und bedeckte es ganz, während die herabhängenden Seitenknochen des Unterkiefers es in zwei ungeheuren länglichen Bögen umgaben. Dann kam der kleine Hals des Tieres, an diesem schloss sich die enorme Wölbung der Bauchrippen an, einem gewaltigen Fasse vergleichbar. In dieser Wölbung befand sich in der Mitte ein sehr geräumiger Fussboden, zu dem man in der Wölbung mit sieben Stufen hinaufstieg, und hier einen langen Tisch mit Bänken zu jeder Seite fand, wo 24 Menschen bequem sitzen konnten. Hier sass ein zahlreiches Orchester und musizierte. Von der Bauchhöhle an lief dann die ungeheure Wirbelbeinsäule des Rückgrats bis ans Ende der Bude noch gegen 40 Fuss lang, und hieran schlossen sich die Schwanzflossfedern, gegen 3 Fuss lang und 21 Fuss breit, wie ein weitgedehnter gewaltiger Fächer. Die Länge des ganzen Tieres ist 95 Fuss und seine Höhe 18 Fuss. Es wurde im Jahre 1827 bei Ostende während eines Sturmes auf den Strand getrieben, wo man es für einen gestrandeten Dreimaster hielt. Als man es untersuchte, war es schon stark in Verwesung begriffen. Doch erhielt man noch 66 Tonnen Speck. Gegen 60.000 Kilogramm Fleisch mussten aber vergraben werden. Das Gewicht des ganzen Tieres war 250000 Pfund. Der berühmte Cuvier war der Meinung, dass das Tier - dessen Gleichen an Grösse noch nie gefangen war, vor Alter gestorben sei, und dass dieses Alter mindestens acht oder neun Jahrhunderte betragen

haben müsse, etwas, wofür allerdings der ungeheure Umfang und die äusserst fest Textur der Knochen - weit fester wie beim Menschen - spricht, da solches nur bei langsamen Wachstum und sehr hohem Alter, nach allen bekannten Gesetzen der Osteologie möglich ist. So hatten wir denn einen Zeitgenossen des Kaisers Friedrich Barbarossa, oder vielleicht gar Karls des Grossen vor uns, der bis vor kurzem gelebt hatte, und zeigte, dass die Natur auch jezt noch gigantische Geschöpfe hervorzubringen vermag, welche die antediluvianischen Mammuts und Ichthyosauren und Mastodonten an Grösse noch weit übertreffen.

(1) Zie "De Plate", november 1977, p. 4-6.

OUDE OOSTENDSE ALMANAKKEN IN BEZIT VAN DE GENTSE UNIVERSITEIT

Catalogi van almanakken behoren tot de uitzonderingen. Daardoor zijn almanakken en kalenders niet zo bekend bij het lezerspubliek. Coms vinden de almanakken een plaats in de catalogi van periodieken, maar meestal niet. Het belang van almanakken voor vorsers en historisch belangstellenden kan als volgt geduld worden. Almanakken bevatten naast kalenders ook ordonnanties, data van feestelijkheden en markten, uren van vertrek van schepen en diligenties, enz. Vooral van belang voor de historici en sociologen zijn de kronieken die erin voorkomen en die vermelden wat er in het afgelopen jaar zoal voorgevallen is. Bij de opname van deze "Inventaris van almanakken en kalenders (bewaard in de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent)", samengesteld door F. Vandenhole en gepubliceerd te Gent, in 1979 in boekvorm, door de Centrale Bibliotheek, heeft men zich beperkt tot publikaties die ofwel de woorden "almanak" of "kalender" in de titel dragen, ofwel een almanak of kalender bevatten. Deze inventaris bevat 1509 titels, waaronder 965 Belgische (472 Gentse en 169 Brusselse), 210 Franse en 123 Nederlandse. Voor Oostende komen drie almanakken voor, één uit het einde van de achttiende eeuw en twee uit de jaren twintig van de vorige eeuw :

Den Oostendschen weg-wyzer ... (signatuur of boekwerk : 182 A 326) :
P. Scheldewaert : 1794.

Almanach voor de districten van Brugge, Oostende, Thielt, Thorout (signatuur : P 7866)
- Brugge, Wve Bogaert en Zoon : 1821
- Brugge, Bogaert-Verhaeghe : 1823.

E. SMISSAERT

N.V.D.R. Dit artikel kan als aansluiting beschouwd worden van de bijdrage van O. V. "Oostendse almanakken of jaarboeken", verschenen in "De Plate", december 1973, p. 8).

VEILINGPRIJZEN

Op een verkoop te Brussel haalden enkele Oostendse werken volgende prijzen :

I. VAN ISEGHEM : "Eléments de numismatique ostendaise" (1903) - 4.000 F. ;
E. VLIETINCK : "Cartulaire d'Ostende" (1910) en "Het oude Oostende en zijn driejarige belegering" (1897; 2e herdruk) - 3.500 F. ;
J.N. PASQUINI : "Histoire de la ville d'Ostende et du port" (1843) - 10.000 F.
Op die prijzen moet men nog 25 % toeslag bij rekenen.

O. V.

HET HERMUNDIG MUSEUM

is geopend gedurende het Paasverlof (4 tot en met 20 april) van 10 tot 12u en van 15 tot 17u. (de dinsdag niet).

G. V.

"Une solennité musicale se prépare pour jeudi : M. J. MASSENET, l'auteur d'Hérodiade vient diriger ses oeuvres au Kursaal. Ce concert extraordinaire aura lieu à 3 1/2 heures, afin de permettre à nos hôtes d'un jour d'y assister. A coup sur, le Kursaal sera trop petit, jeudi prochain." Met deze verwachtingsvolle bewoordingen werd het concert dat Jules MASSENET (1842-1912) kwam geven aangekondigd in "L'Echo d'Ostende" van zondag 5 augustus 1883.

MASSENET was veertig ten tijde van zijn optreden te Oostende en had al mooie successen geboekt met om. "Marie-Magdeleine" (1873), "Herodiade" (1881), "Scènes Pittoresques" (1873) en "Scènes Napolitaines" (1882). Andere meesterwerken als "Manon", "Werther" en "Thaïs" moest hij nog schrijven (1884) (1892) (1894).

Tijdens zijn verblijf alhier logeerde MASSENET in het "Hôtel du Grand Café". Het concert had plaats op donderdag 9 augustus 1883, 's namiddags en was net als enkele jaren voorheen met het Gounodconcert, het absolute hoogtepunt van het Kursaalseizoen. Van 3 uur af stroomden de melomanen het Kursaal binnen. Eens te meer zat de concertzaal stampvol. MASSENET zou zelf het Kursaalorkest dirigeren. Vooraan op het programma stonden de "Scènes Napolitaines". De criticus van "La Saison d'Ostende" getuigde van "Fête", het laatste deeltje uit deze orkestsuite : "Il faut avoir vu le compositeur conduire lui-même cette dernière partie de cette première oeuvre, pour se faire une idée de la puissance d'entraînement de l'étonnante virtuosité qu'il communique à son orchestre tout entier. Impossible de rendre mieux les accents vigoureux, le rythme si franc que couronne l'oeuvre."

Er werd vervolgd met "Dernier sommeil de la Vierge" en met "La Sévillanne". Na de pause dirigeerde MASSENET zijn geliefde "Scènes Pittoresques", een suite die tot vandaag de dag repertoire heeft weten te houden. Ook nu was het succes enorm. Nemen we nu weer "La Saison d'Ostende" over : "Les bravos s'éteignent à peine qu'un silence religieux s'établit immédiatement dans la salle ; le compositeur lève son archet, nous voilà aux premières mesures de cet adorable prélude 'Hérodiade, qui, comme nous le disons plus haut, a posté la réputation du jeune maître à son apogée."

De "Marche Héroïque de Szabadi" besloot Oostende's "Festival Massenet".

Na het concert schreef MASSENET een dankbrief aan Emile PERIER, de vaste dirigent van het Kursaalorkest. Hij dankte voor de medewerking aan het concert en feliciteerde hem voor de excellente prestatie van zijn muzikanten. "Zelden", zo schreef MASSENET, "had hij een zo artistiek en gedisciplineerd gezelschap gezien". Het Oostendse Kursaalorkest kon inderdaad niet vergeleken worden met de meeste andere Kuuroordorkestjes, die er enkel waren om de zomergasten wat verstrooiende muziekjes aan te bieden. Het Kursaalorkest was een ernstige groep musici, die naast de klassieke ontspannende muziek, meer dan eens bewezen grote, moeilijke bladzijden de baas te kunnen.

Aan de orkestleden zelf schreef MASSENET het volgende :

"Messieurs les artistes de l'Orchestre du Kursaal d'Ostende.

"Messieurs,

"Je ne veux pas vous quitter seulement avec quelques mots de remerciements. Je tiens à me rappeler à votre souvenir et à vous écrire combien j'ai été sensible à la belle exécution que je vous dois.

"Croyez, chers Messieurs, à mes sentiments dévoués et reconnaissants et recevez encore toutes mes félicitations, dont une grande part revient aussi à votre excellent et digne chef M. Perier.

" J. Massenet".

Norbert HOSTYN

Anno 1782 ... Op het strand zijn nog geen lege colablikken noch roestende niveadozen, geen etens-, noch papierresten te vinden. Er zijn nog geen toeristen. Op het "strange" ligt er alleen verdwaald wrakhout en rijshout uit katteien of dijk uitgesploeld.

Op de zeedijk, toen amper 6 m. breed, ligt er geen hondenpoep. De zeedijk is nog niet uitgegroeid tot wandelijk, afgezoomd door een rij buildings van beton en glad. De zeedijk ligt er verlaten in zijn elementaire functie van zeewering en militaire voorwal.

De Langestraat en aanpalende straten zijn nog geen Montmartrewijk, bedot met klodden verzopen papier. Het is een rustige straat die alleen bevuild wordt wanneer het vee dat langs de Westpoort de stad wordt ingejaagd onwetend huppelend de dood te gemoet gaat in het stedelijk slachthuis op het oosteinde van de Langestraat waar nu de Anglicaanse kerk oprijst.

De Visserskaai kent geen frietkramen, geen viswagens, geen "creme-à-la-glace" karren, geen restanten van vieze vettige zakjes van garnaalpellen of halfverpletterde platiekvormen waaruit haringstaarten en ajuinschillen uitpuilen. De Visserskaai zoals wij die nu kennen is nog een vereenzaamde breedkronkelende dijk tussen de oude Vuurtoren en de Kaaipoort.

De tabernakels van onze huidige consumptiemaatschappij, de veel te kleine oranje vuilbakjes, die onmogelijk al het overbodige van onze wegwerpvelvaart kunnen slikken hangen nog niet ten allen kanten aan palen omgeven van "ex voto's" in de vorm van boordevolle papierenzakken van Delhaize of van de G.B. of van plasticenzakken van ik weet niet welke firma's.

De 18e eeuwse reinigingsdienst kent geen KUKOwagens, noch borstel- of sproei-machines. Hij is gereduceerd gebleven tot enkele vuil- of mestkarren, waarin korven of kisten vuil worden gekipt en tot enkele beerwagens die de producten uit de "privaeten" of uit de "secreten" afvoeren naar het "strontschip", producten in dank afgenomen door polderboeren en vooral door de vele kleine zandboertjes uit het Oostendse ommeland.

De slogan "Houdt Oostende rein" kent men in 1782 evenmin. Er wordt nog geen beroep gedaan op de medewerking van de stadsbewoners en toeristen om het leefmilieu - een nog onbekend term - prettig te houden, om het hygiënisch en esthetisch uitzicht van de stad te verzorgen ten bate van de toeristische activiteit.

En toch lezen wij dat het stadsbestuur in dit jaar 1782 genoodzaakt wordt op te treden tegen de verregaande vervuiling waaraan de stad ten prooi is gevallen. Op 10 mei 1782 beslist het Collegie een nieuw reglement uit te vaardigen, dit aan het publiek kenbaar zal worden gemaakt door de traditionele "affixien van billietten" en door publicatie "ter puye van den Stadhuyse ende by klinkinge rond de stad".

Waarom deze nieuwe verordening ?

In de eerste alinea van dit reglement staat summier de verklaring hiervoor aangeduid in volgende bewoordingen.

"De actuele tydsomstandigheden vereysshende eene verdobbellinge van sorge ende wachzaamheyd voor den onderhoud der Policie der Suyverheyd ende Properteyt der straeten ende publieke Plaatsen deser stede, zoo is 't dat den Heere ende Wet onder-vonden hebbende hoe vruchteloos tot nu toe geweest hebben alle de ingespannen mid-delen ende serieuselyk daer als nu willende in voorsien, hebben gestatueert ende geordonneert, gelijk sy statueren ende ordonneren mits desen de naervolgende Pointen en Artikelen".

Wat is er te Oostende gaande dat de "verdobbellinge van sorge voor de "Suyverheyd ende Properteyt der straeten" noodzakelijk maakt ? Eenvoudig en kort gezegd, een plotse en tot hiertoe ongekende welvaart.

Het kleine Oostende, dat niet verder reikt dan van de Van Iseghemlaan tot de Jozef II straat, van de Schippersstraat tot de H. Serruyslaan kent een fantastische drukte. In de nauwe straten is het een gewriemel van karren en wagens, van sjouwers en pakjesdragers, van kooplui en ambachtslieden. Men hoort er zowat alle Europese talen weerklinken. Oostende is blijkbaar een cosmopolitisch handel- en verkeerscentrum aan het worden.

Het is onbegonnen werk de scheepsmasten te tellen die met gereven zeilen in een kluwen van touwage boven het havengebied uitpijlen. In de eerste bassin liggen de logge handelsschepen tegen elkaar gedruimd hier om te lossen, daar om te laden. In het open visserstijdok vinden de sloepen geen plaats meer om aan de Stenen Kaai of aan de Houten Kaai aan te leggen. In de geul liggen schepen in twee, drie rijen langs beide oevers aan het pilotagewerk of aan dukdalven gemeerd en dit van aan het Plankier aan het Pompegat tot aan de sluizen van het Sas-Slijkens. Zelfs in de monding van de Gouweloze in de geul hebben schepen een ligplaats moeten opzoeken.

De Oostenrijkse neutraliteit in de Amerikaanse Vrijheidsoorlog, waarin alle W. Europese, maritieme staten betrokken zijn heeft Oostende tot de enige neutrale haven van W. Europa gemaakt. Het statuut van vrijhaven in juni 1781 door keizer Jozef II aan de stad verleend, heeft de stroom van vreemdelingen en handelsgoederen naar de stad toe doen aanzwellen. De stad, de haven is te klein om deze massa mensen en producten te kunnen opvangen. Vorige zomer is men begonnen met de vestingen te slopen en bezuiden de Katharinakreek en de eerste bassin een nieuwe "enveloppe" te graven waarin binnen in de "Nieuwe Stad" moet groeien. In de Katharinekreek is men een tweede vlotdok diepte en vorm aan het geven. Ten alle kanten ploetert men in het slijk. Men weet niet waar de goederen op te stapelen. De bestaande pakhuizen aan de Kaai en in de stad zitten boordevol. Wanhopig zenuwachtig hollen vreemde zakenlui om een kantoortje, zelfs in een kelder, een achterplaats of een zolderkamer te vinden. Alle prijzen halen rekordcijfers. Op deze trend pikken de olijke Oostendenaars in. Kelders worden uitgegraven, woningen opgetrokken of gerenoveerd, pakhuizen en stallingen opgetimmerd, achterplaatsen in elkaar geflanst om die maar aan vreemden aan steeds hogere prijzen te kunnen verhuren. Ten alle kanten worden de straten geobstrueerd door bergen aarde, steengruis, houtresten en opgestapelde bouwmaterialen. Het ganse stadsgebied schijnt een reusachtige, ordeloze bouwwerf te zijn geworden waar men noch draaien noch keren kan.

Om orde op zaken te stellen, om het permanent latent gevaar voor het uitbreken van een of ander "pernicieuze siekte" om de alomheersende verkeershinder op te heffen, om aan de stadsbewoners en vooral aan de vreemde zakenlui een hygienisch veilig en een ordentelijk verzorgd stadsbeeld voor te schotelen is een nieuwe reglementering een "must" geworden.

Gedrukt bij P.J. Vereecken, stadsdrukker in de Weststraat, telt deze nieuwe stedelijke verordening niet minder dan 12 artikelen.

Blijkbaar ligt de verkeershinder, veroorzaakt door de toenmalige nieuwbouw- en verbouwingswoede die de zoveelste renovatie voor gevolg moet hebben, het stadsmagistraat het zwaarst op de maag. Vier van de twaalf artikelen zijn aan dit kernprobleem gewijd. Hier volgen zij :

"Het word wel expresselijk verboden aan allen de gone eenige Huyzen, Pakhuyzen ofte andere gebouwen doen bouwen ofte repareren, van 's Heeren straete ofte andere publieke plaatsen te belemmeren met Materialen ofte andere effecten, nemaer sal een ieder gehouden syn het selve op syn voorland te doen rangeren, sonder dat de publike waterlopen daer door sullen worden verstopt, en op de voet, dat den geseyden Geemploeyerden het sal ordonneren op pene van t'elkens ende over ieder contraventie te incurreren eene boete van dry ponden parisysen."

"Alle de gonne die bouwen ofte doen bouwen sullen gehouden syn het steengruis ende andere decombers fil à fil te doen wegvoeren sonder de selve op straete ofte andere publieke plaatsen te mogen laeten liggen, langer dan dry dagen, op pene, dat den vierden dag de selve t'hunnen dobbelen koste sullen worden vervoert, door die het behoort."

"Gelijk ook niemand eenige steengruys ofte aerde, 't sy van uytgedolven Kelders, Citernen ofte andersints, en sal vermogen op straete ofte andere publieke plaetsen te werpen, ten sy de selve seffens doende vervoeren, op pene, dat ingeval het selve steengruys ende aerde binnen de tweemaal vier-entwintig uren niet en sal wesen geweest, het selve t'hunnen dobbelen koste sal worden vervoert door die het behoort."

"Alle de aerde, steengruys ende diergelijke, het welke actueelijk voor menigte huysen is liggende sal door de inwoonders der selve huysen binnen de termyn van acht dagen moeten geweest worden, op pene, dat dien tyd overstreken synde het selve t'hunnen dobbelen kosten sal worden vervoert, de selve Inwoonders over dese kosten geheel ten laste van alle die, de welke sy vermeynen daer inne te moeten contribueren als, naer Raede."

Maatregelen worden eveneens getroffen om het nachtelijk verkeer veilig te stellen, dit bij het 9e artikel.

"Het word insgelijks aen een ieder verboden bij nachte ende ontyde op s'Heeren straeten ende publike plaetsen te laeten staen eenige carren, waegens, voituren, vaten ofte andere koopmanschappen die de passagie ofte repassagie souden kunnen generen, nemaer sal een ieder gehouden syn de selve carren, waegens, voituren ende andere koopmanschappen in hunne huysen ende pakhuysen te plaetsen ofte de selve in afgelegene plaetsen te doen setten alwaer die geen hinder aen het Publik en kunnen veroorsaeken, op pene van voor iedere contraventie te incurreren eene boete van 24 pond parisyse."

Tegen sommige fabrikanten, die, met de "properteyt" der stad een loopje nemen, wordt in het zevende artikel opgetreden, in volgende bewoordingen.

"Het word ook wel serieuselyk ende expresselyk aen alle Brouwers, Zoutzieders en diergelijk verboden eenigte Houille-aeschen, vuyligheyd der pannen ofte diergelijke op 's Heeren straeten te werpen ten sy het selve seffens ende sonder uytstel te vervoeren ofte te doen vervoeren op pene dat het selve aldaer langer als eenen dag liggende 't hunnen dobbelen koste sal worden vervoert."

Dat afvalproducten in de 18e eeuw nog enig economische en finantiele waarde bezitten, wordt in het achtste artikel aangetoond.

"Alle het mest dat door Particulieren op 's Heeren straete ofte andere Publike Plaetsen sal geleyt worden sal door den Pagter seffens 't synen profyte mogen vervoert worden, sonder dat den Eygenaere sal kunnen of mogen pretexteren het selve aldaer maer geleyt te syn in afwachtinge dat syne of andere carren of waegens het sullen komen wegvoeren en indien het selve aldaer geleyt is buyten de uren hierboven gefixeert sal den gonne het aldaer geleyt heeft boven het verlies van het selve mest nog incurreren eene boete van ses ponden parisyse."

Het eerste en het tweede artikel van deze, straks 200 jaar oude, verordening zullen om hun actualiteit wellicht de huidige stadsbewoners het meest interesseren. Eind september 1980 werden zij met een gelijkaardige opdracht belast, die terug gaat op een politiereglement dd. 1 maart 1971 en op nog in vroegere tijden getroffen beslissingen van de gemeenteraad.

Omhuld in tijdsgebonden gebruiken luiden deze twee artikelen als volgt.

"Dat allen ende een iegelijken Burger ende Inwoonders alle dagen, uytgenomen de Zondagen ende Heyligdagen, gehouden sal sijn van den eersten April tot den lesten September 's morgens met het slaen van de seven uren ende van den eersten October tot den eersten Maarte 's morgens met het slaen van den acht uren de voorlanden, gote ende straete voor elk hunne respectieve Huysen ende Erven die sy bewonen sal hebben daer te vaegen, suyveren ende vuyligheyd, soo van binnen s'huys als andersints op te hopen ; opdat de vuyl-carren die seffens souden kunnen wegvoeren op pene van voor ieder contraventie te incurreren eene boete van drie ponden parisyse."

"Het word op de selve boete aen een ieder serieuselyk verboden gedurende het restant van den dag eenige vuyligheyd op de straeten ofte andere publike plaetsen te werpen, sullende alleen naer den voorseyden tyd gepermitteerd syn het selve vuyligheyd te werpen in de vuylcarren als sy passeren sullen."

Het Oostendse magistratuur van 1782 kent zijn "pappenheimers" en beseft zeer goed dat de nieuwe reglementering onthaald zal worden op weinig vleidend protest van wege de onderhorige burgers, protest dat de heren van de Wet niet, maar de beambte belast met het toezicht op de "Policie der Suyverheyd ende Properteyt der straeten" wel ten gehore zal krijgen.

Om deze enkele stadsfunctionaris in zijn delicate opdracht enigzins te beschermen wordt in het derde artikel voorzien, dat :

"Een ieder sal gehouden syn te respecteren den geemployeerden van de Policie, actueelijk, Johannes Ghyon, ende te gehoorsaemen aen de orders die hij hun sal geven soo van wegens den Heere ende Weth, als van wegens d'Heeren van de Comité der nieuwe gebouwen die met den opsicht der Properteyt der Straeten ende Publike plaetsen deser stede belast sijn, sonder hem in het minst te injurieren ofte tegen te spreken, op pene van 't elkens te vervallen in eene boete van ses ponden parisyse ende zal aen het rapport van den geseeyden geemployeerden ten dien Pointe alle geloof gegeven worden."

Het magistratuur kent ook het superieure middel om, buiten "wedden en gagien" om, het rendement van een stadsbediende maximaal te stimuleren in praktijkvormen die nu niet meer zouden geduld worden. Daarom staat in een slotartikel vermeld.

"Ende om den voorseyden geemployeerden des te meer aen te wakeren tot het volbrengen van syne plicht ende eene waekende oog op den onderhoud der geseeyde Policie te houden sal den selven profiteren de helft van alle de boeten die hij sal geexploiteert hebben en in de welke de contraventeurs jegens de selve Properteyt der straeten, etc. sullen gecondemneert ende de wederhelft in profyte van den Heere, als naer oude gewoonte."

Met de publicatie van dit reglement op 24 mei 1782 wordt een aanvang gemaakt aan een grootscheepse kuisbeurt en opfleuring van het Oostendse stadsbeeld. De bedreiging een fikse boete te moeten betalen bij niet naleving van het reglement is zeker niet vreemd aan de "goodwill" die de bevolking ter dier gelegenheid betoont.

Te oordelen naar de bijna niet bij te houden aanvullingen, verbeteringen, wijzigingen, die in de loop der jaren aan dit politiereglement worden aangebracht, moet het resultaat van dergelijke verordening wel altijd tijdelijk zijn geweest. Periodische aanpassingen aan steeds evoluerende situaties zijn nu eenmaal noodzakelijk.

Eén bepaling van dit reglement blijkt echter constant terug te keren. Voorlanden en goten blijven aan de goede zorgen toevertrouwd van de stadsbewoners. Zo was het in 1782 en in vroegere jaren. Zo is het heden ten dage nog.

D. FARASYN

HOTEL DU NORD

(De Plate, maart 1981). In verband met het door de heer J.B. DREESSEN ondertekende artikel in het jongste nummer van de Plate, over het Hotel du Nord op de Groentemarkt, volgen hier nog enkele gegevens.

In dit gebouw was gedurende de Eerste Wereldoorlog "de Amerikaanse winkel" gevestigd. U weet dat Amerika in 1914/18 een uitgebreide "Voedselvoorzieningsactie" op touw heeft gezet ten bate van de burgerbevolking.

Deze levensmiddelen die doorgaans bestonden uit : spek, smout, bonen, cerealen en dergelijke kwamen uit Amerika en werden periodiek aan de bevolking toebedeeld. Ik herinner me echter niet meer of we daar ook "zegeltjes" moesten voor hebben, zoals voor al de andere koopwaren. Want alles, maar dan ook alles, was in die tijd gerantsoeneerd.

En al waren spek en smout meestal rans, toch waren we blij er mee.

In de eerste oorlog de "Amerikaanse winkel" en in de laatste oorlog de "haring" deden het. Gelukkig maar.

O. DEFOOR

In de jongste tijd zijn heel wat penningen geslagen geworden die plots van de markt verdwenen en voor groot geld bij zogezegde verzamelaars nog te koop waren. In dat verband lazen we een interessant artikel in het tweemaandelijks tijdschrift "Jean ELSEN" van december 1980. De uitgever gaf ons de toestemming het bewuste artikel over te nemen waarvoor onze oprechte dank. Een abonnement op dit tijdschrift, belangrijk voor numismaten kost 250 Fr. per jaar (te storten op rek. 000-0831217-24 van Jean Elsen, 65 Tervurenlaan, 1040 Brussel).

HET STUK VAN 25 LOVENAAR. BEDENKINGEN VOOR HET SLAPEN GAAN

Op 1 juni 1980 geeft Leuven haar eerste metalen munt uit sedert 1489, een evenement, dat naar verluidt tranen van ontroering in de ogen van de Leuvense numismaten moet doen opwellen. De Lovenaars staat naar het schijnt te trappelen van ongeduld. Men fluistert dat agenten van de Schatkist de stock zullen in beslag nemen, het kan dus zeldzaam worden, bestellingen stromen binnen van overal te lande en nochtans ... De uitgifte van gelegenheidsmunten, ruilpenningen, takens of hoe je het ook noemen wilt is een recent verschijnsel, dat een paar jaar geleden in Nederland zijn oorsprong vond. Op korte tijd werd de markt er overspoeld met stukken als de 100 schilling van Nijeveen, de realen van Grave, de carolusgulden van Nijmegen, een ganse serie van Ravenstein, de munten van Over Betuwe, de koperen, de zilveren en de gouden hand van Westervoort, de denarius van Denekamp, de 2 stuiver van Hoogzand en meer konterfeitsels van hetzelfde allooi. Te veel van het goede echter, want de markt boven de Moerdijk raakte weldra oververzadigd en de Nederlanders beginnen al braaklust te krijgen bij het zien van een dergelijk assortiment.

"Geen nood" zegden blijkbaar de mensen, die daar hun brood mee plachten te verdienen, wat de Nederlanders doet braken kan de Belgen misschien nog doen kwijlen. We zien nu hoe de eerste Belgische gemeenten, onder impuls van onze Nederlandse broeders, hun eerste onzekere stappen op dit glorieuze pad zetten : Leuven geeft 25 Lovenaars uit en Damme 100 en 25 uilenspiegels, andere steden maken zich klaar.

Deze nieuwe mode betekent in feite een culminerend punt in de evolutie van de fantazienumismatiek.

Tot in de vijftiger jaren vervulden zowel munten, medailles als tokens een welbepaalde functie in de maatschappij ; de munten dienden als instrument voor de handel, hun slag-aantal staat in functie van de staatseconomie en wordt nauwkeurig gecontroleerd. De medaille ontstond meestal op initiatief van een gemeenschap, stad, land of vereniging om een heugelijk feit te herdenken of eventueel om als prijs te dienen. De medailleur nam zelf het initiatief voor de creatie van een zeker aantal medailles, die hij ook zelf in de handel bracht : kunstmedailles, herdenkingsmedailles van populaire personaliteiten e.d. Tokens dienden als vervangmiddel voor geld in gemeenschappen waar geen echt geld kon of mocht circuleren.

Vermits medailles in de regel zeldzamer zijn dan munten en esthetisch gezien ook mooier, zou men logisch kunnen verwachten dat ze meer gegeerd zouden zijn dan munten ; ieder numismaat weet echter dat dit niet het geval is. De reden hiervan ligt waarschijnlijk in het feit dat een verzamelaar steeds neiging heeft om series samen te stellen ; munten lenen zich daar perfect toe, penningen over het algemeen niet. Het belang, dat door de verzamelaars gehecht wordt aan het officiële slag-aantal van munten, is de laatste jaren enorm toegenomen, het aantal vervaardigde exemplaren van een medaille is daarentegen zelden bekend en zolang het slagmateriaal in bruikbare staat verkeert kunnen er exemplaren bijgemaakt worden.

(1) Nota van de Plate. In de zomer van 1980 werden stukken van 25 "Oostendse florijnen" geslagen, die enkele toeristen als souvenir meenamen, maar het gros verdween in handen van speculanten. Zo zag men op sommige ruilbeurzen dat die stukken reeds tegen 100 en 200 F. i.p.v. 25 F. verkocht werden. Nu is de belangstelling terugge- lopen en zitten heel wat personen die meenden "te beleggen" met een overschot dat ze niet meer kwijtraken.

Voor de mensen die wilden profiteren van de formidabele expansie van de numismatische markt, de laatste twee decennia, was het dus klaar als een klontje dat er meer te verdienen viel met de productie van munten dan met medailles. Munten slaan is echter een exclusief voorrecht van wettige regeringen, daarom werden een aantal machthebbers van mini-staatjes onder de arm genomen. Die werden over het algemeen bereid gevonden, in ruil voor een percentje op de winst, aan deze firma's toelating te geven munt te slaan in naam van hun landje. Andorra was de eerste in deze reeks.

Ook regeringen in ballingschap en eigenaars van rotsklippen buiten de territoriale wateren mochten erbij. Zo verschenen er luxueuse gouden en platina munten van landen waarvan we het bestaan niet eens vermoeden. Daar mini-staatjes en regeringen in ballingschap niet in onbepaalde hoeveelheden aangetroffen worden, poogden enkele firma's waarvan de Franklin Mint het prototype is, toch de medaille te commercialiseren. Om haar een kans te geven werden twee elementen, die een rol spelen bij het succes van het muntverzamelen, overgeheveld naar de medaille : het slagaantal wordt door de firma die de medaille laat slaan gegarandeerd en series over een bepaald onderwerp worden ter intekening aangeboden. De koper verplicht er zich toe de ganse reeks af te nemen waarvan de totale koopsom als bij wonder nooit op de folders vermeld wordt, na een kleine vermenigvuldiging blijkt deze dan ook gewoonlijk astronomisch hoog uit te vallen.

Een medaille, zelfs in een serietje en met gegarandeerd slagaantal bleef toch nog altijd maar een medaille, er diende nog een laatste stap gezet te worden : een medaille met koopkracht, een munt dus. Met allerlei kunst- en vliegwerk wordt dan getracht die dingen als betaalmiddel te laten gebruiken, al was het maar voor een paar uur om toch maar de "muntwaarde" die erop voorkomt, te rechtvaardigen. Die mag natuurlijk niet identiek zijn met die van 's lands munt.

Het grote verwijt dat we zowel de medailles als de fantaziemunten maken is dat ze niet ontstaan zijn uit de behoeften van een gemeenschap. Het zijn objecten geworden, die speciaal gecreëerd worden om te profiteren van onze neiging tot verzamelen, net als de sleutelhangers en stickers, en die dikwijls de numismatische productie, die wel uit de behoefte van een gemeenschap is gesproten, parasiteren. Het is niet zo gemakkelijk voor een buitenstaander het onderscheid te maken tussen bij voorbeeld een medaille die de Stad Brussel laat uitgeven om haar duizendjarig bestaan met meer luister te vieren en een medaille die door een handelsfirma te koop wordt aangeboden en waarop staat dat Brussel haar duizendjarig bestaan viert. Om het even wie kan medailles voor een dergelijke gelegenheid laten slaan.

Verder wordt er handig gebruik gemaakt van onze neiging te speculeren. De brave burger, wiens krant hem, gestaafd met wat recordprijzen, juist weer eens verteld heeft wat voor een goede belegging de numismatiek wel is, neemt in het bankagentschap een folder op. In mooie kleuren en sterk vergroot staat er een serie medailles of fantaziemunten op te prijken "in platina, in muntgoud, in sterlingzilver, van de schoonste artistieke kwaliteit, in proof, van het hoogste vakmanschap, genummerd, gegarandeerd, streng gelimiteerd" en noem maar op, met daarbij ook nog een beroep op de patriotische gevoelens van de klant of op zijn toebehoren tot een of andere groep (Vlaamse beweging, Sportliefhebber). De brave burger begrijpt dat men geen numismaat moet zijn om te kunnen beleggen in numismatiek en in plaats van een obligatie koopt hij een serie penningen. Wij mogen wel zeggen dat deze folders over het algemeen meesterwerkjes van sfeerschepping zijn. Wij kunnen het de handelaars echter niet verwijten dat ze op een handige manier de potentiële klanten hun waar proberen aan te smeren. Reklame maken is geen zonde. Wat we hun echter wel verwijten is dat ze hun waar veel te duur verkopen. Wat baat het te garanderen dat een medaille in zuiver zilver is als ze dan tegen vijf maal of zevenmaal haar metaalwaarde aan de man wordt gebracht. De productiekosten van een medaille kunnen goed geraamd worden. Als men zelf een medaille laat slaan dan kost een stempelkoppel rond de 11.000 F, het uitponsen en klaarmaken van de metalen plaatjes is ook geen dure operatie maar, met het "hoge vakmanschap" en de "grote kunstwaarde" kunnen we natuurlijk alle richtingen uit. Wij geven toe dat deze producten technisch wel in orde zijn doch wat hun waarde als kunstwerk betreft hebben wij toch onze twijfels. Wij kunnen bij voorbeeld met de hand op het hart verklaren dat de series 150 jaar Belgische onafhankelijkheid, die door Europe Mint worden uitgegeven, artistiek gezien stuk voor stuk fameuze floppen kunnen genoemd worden.

De banken spelen ons inziens een zeer dubbelzinnige rol in de distributie van deze stukken. Ze verdelen volop de reclamefolders waarin dergelijke waar als goede beleggingen wordt aangetoond, ze stellen de stukken ten toon en hebben een percent op de verkoop. Wanneer echter onze brave burger terugkomt in de bank, om de serie die hij kocht in de plaats van obligaties, terug te verkopen, dan krijgt hij te horen dat de bank die dingen wel verkoopt doch niet terugkoopt tenzij dan aan de metaalwaarde. Hij kan dan gaan leuren met zijn stukken tot hij ze tenslotte met verlies van de hand doet. Toch is het mogelijk dat een of ander fantaziestuk na verloop van tijd, langs een der krankelwegen van het collective onderbewuste van de numismaten, het brengt tot een gezocht stuk. Een aantal fantaziestukken uit de 19e eeuw halen thans tamelijk hoge prijzen, de 5 F van Bouillon en de serie van Moesnet bij voorbeeld. Wij twijfelen er ook niet aan dat binnen tweehonderd jaar al deze stukken als venerabele antiquiteiten zullen beschouwd worden. De mensen, die zich lieten vangen hebben dus nog hoop.

De verkooptechniek voor de "munten" van Leuven is er duidelijk op gericht door de verspreiding van een groot aantal bronzen exemplarende behoefte te creëren om door de aankoop van de drie andere gouden en zilveren exemplaren het serietje te vervolledigen (voor de prijs van 29.975 F). 25 F is niet duur te noemen voor de bronzen penning, toch ramen wij de winst, die op deze stukken alleen zal gemaakt worden al op een miljoen en het zou interessant zijn te weten te komen met welke kluit de stad Leuven in het riet zal gestuurd worden voor de ganse operatie.

Vermits een stad als Leuven zich al aan dergelijke praktijken laat vangen kunnen wij er niet aan twijfelen dat weldra de serie van 100 Brugse metten tot één Brugge met, de vlieger van Zaventem, de 5 cubes van Bouillon, de souverain van Laken, de piet van Sint-Niklaas, het stuk van 1 miljoen kiekens van Brussel (inflatiegeld) en de 10 kotsen van de muntunie van Kleine Spouwen en Grote Spouwen weldra in onze portemonnee zullen zitten.

Harry DEWIT

LAATSTE OOSTENDSE MANDENMAKERS

(De Plate - maart '81)

In de Kaaistraat heb ik geen Laroy gekend, wel een Savoye. Dit was een oude firma die reeds vermeld stond in de gidsen voor het jaar 1884.

Charles Desmidt werd opgevolgd door zijn schoonzoon, de gekende keurturner Arthur Defer. Bij deze laatste heb ik pakmanden gekocht tot diep in de jaren 60. Een braver mens liep er niet onder de zon.

Na de oorlog heb ik ook nog manden betrokken van een zekere Bousse. Ik herinner mij zijn adres niet meer, maar ik meen dat hij woonde in de J. Peurquaetstraat. Hij was waarschijnlijk de zoon van die andere Bousse die in de gidsen van 1909 vermeld staat als wonende in de Cirkelstraat. Ook Janssens en Ch. Desmidt (toen Zuidstraat) worden in dezelfde gidsen vermeld.

Thuur Defer (specialiteit : rieten visbennen voor de afslag en het vislossen) zal wel de allerlaatste geweest zijn te Oostende. Pakmanden voor de vismijn werden na de oorlog ook geleverd door mandenmakers uit Eksaarde, Brugge, Stalhille en Jabbeke. Het moet geen vette stiel meer geweest zijn want aan een oude mandenmaker uit Brugge betaalde ik steeds vooraf om hem toe te laten weten te kopen. Hij leverde dan de manden naarmate hij ze klaar kreeg.

R. VERBANCK

ONZE LEDEN

Op de 438 leden die "De Plate" in 1980 telde hernieuwden in 1981 slechts 16 hun lidmaatschap niet. Daarentegen kwamen er 32 nieuwe leden onze rangen vervoegen.

G. V.

VILLA MARITZA 1885-1981 : VAN VILLA ROSENDA TOT SYMBOOL

De wankel geworden toekomst van zeedijkvilla MARITZA (Albert I-Promenade, 76) die in extremis van de voorlopige Monumentenlijst is weggelaten, mobiliseert alle Oostendse hens aan dek.

Een opmerkelijke vaststelling.

Wanneer het halve stedenbouwkundige bestand stilletjes is opgelost, mag de mobilisatiekracht van een gevel minstens merkwaardig worden genoemd. De "publieke verontwaardiging" over een eventuele afbraak van MARITZA wordt dan ook gevoed uit bijzonder uiteenlopende bronnen : VILLA MARITZA wordt minder stilletjes een symbool.

Een eerste bron van Oostendse verontwaardiging betreft de schrapping van een voorlopig monument, in lokale monumentenzorg-kringen gevoeld als een aanslag op bescheiden goederen.

Een verontwaardiging in crescendo blijkbaar, na de analoge gebeurtenissen rond het patrimonium van het Sint-Andreaslyceum en de recente verwikkelingen rond Bosje en Station.

De Oostendse zeedijkvilla, van mindere stedenbouwkundige grootorde dan bijvoorbeeld beide laatste, dreigt als spreekwoordelijk laatste druppel bijzondere krachten te ontwikkelen.

Ook al staat hier slechts een zeedijkgevel op het spel. Gezichtsbedrog ? De appreciatie van de MARITZA-gevel onthult nog maar eens de keerzijde van de nieuwbouwmédaille, samengevat door het begrip "De Oostendse eigenheid".

VILLA MARITZA (geboren ROSENDA rond 1885) is een fraaie dochter van de 19de eeuwse Koningin der Badsteden... en Zeedijken. 20ste Eeuws Oostende, meer een fan der Economische Gedachte, promoveerde haar zeldzaam geworden kleindochters onvrijwillig tot symbolische architecturale waarde.

Om deze waarde te bestendigen, nooit weg in een progresserende stad, werd "de Oostendse eigenheid" fictief verzameld door de stedelijke werkgroep voor Monumenten- en Landschapszorg, en ter bescherming voorgedragen aan de betreffende Rijksdienst. Het Europese Monumentenjaar 1975 was aan Oostende goed besteed.

16 Oostendse monumenten in spe waaronder VILLA MARITZA werden weerhouden ter klassering als monument, wat in een eerste stadium wordt bekrachtigd met een Ministerieel Besluit, in dit geval 13.12.79. Ten aanzien van een Koninklijk Besluit slechts een voorlopigheid goed voor één (proef)jaar dat ingaat met de datum waarop dit M.B. in het Staatsblad verschijnt, in dit geval 14 maart 1980.

VILLA MARITZA, ondertussen op 13.11.80 om onduidelijke redenen van deze lijst geschrapt, springt per 14 maart 1981 dan ook over de sloot.

Een extra-atletische lenigheid, vindt het tegenkamp en goed voor een tweede bron van Oostendse verontwaardiging, met MARITZA's controle op doping centraal (en de uitslag in de plaatselijke pers).

De 16 Oostendse monumenten die samen met VILLA MARITZA tot 14 maart 1981 waren beschermd, blijven ondertussen met 15. (1)

15 Verwittigde zijn er wel 30 waard, zo hoopt de Oostendse monumentenzorg en zo verwittigt de derde Oostendse verontwaardiging. De bron betreft "de Oostendse eigenheid" die "... moet primeren op het private belang...", een nobel credo dat Oostende installeert als het torenhoge tegendeel en VILLA MARITZA als symbolisch houvast van de vertwijfeld geachte communis opinio.

Een architecturaal credo ook, referend naar "het verlies van de Oostendse eigenheid", een onherroepelijke verstoring van het web van vertrouwdheid die desnoods leiden zal tot verweer en reeds aan de orde is bij een vierde Oostendse verontwaardiging, in dreigende hoofdletters gesteld : "men heeft genoeg kapot gemaakt !...". Waarmee VILLA MARITZA is geïnstalleerd als grens.

(1) zie bijlage graag.

Tot zover de Oostendse verontwaardiging. VILLA MARITZA als bymbolische architecturale waarde, democratisch houvast en lokale olie op het vuur, redder van de Oostendse eigenheid en bewaker van de grenzen.

VILLA MARITZA is een symbool : specifieke stedenbouwkundige, architecturale, kunsthistorische en historische argumenten liggen niet op tafel, (daar liggen de tegenargumenten : deze vertegenwoordigster van de Oostendse eigenheid zou vooruitgang verhinderen, de nieuwe homogeniteit verstoren en geen regionale architectuur vertegenwoordigen) een vaststelling die de polemische kracht van VILLA MARITZA kort samenvat.

Symbolisch geladen wordt eender welke 19de eeuwse Maritza al vlug "de laatste parel". In hoever deze kwalificatie met de 19de eeuwse realiteit strookt is een moeilijk onderwerp. Die realiteit is er niet meer. VILLA MARITZA naar stedenbouwkundige, architecturale, kunsthistorische of historische waarde schatten vergt dan ook enige reconstructie.

Te starten met een beknopte historische reconstructie.

- a. Het verschijnen van VILLA MARITZA kadert in de westelijke urbanisatie van Oostende.

Tussen 1881 en 1906 explodeert de vissersstad onder koninklijke impuls tot een mondaine, cosmopolitische, aristocratische Koningin der Badsteden... en Zeedijken : de strandboulevard is het stedelijk, residentieel en mondain forum van een dubbelzinnige stad : "Ostende : rolls royces et chaloupes...". (2). Terwijl westelijk, aristocratisch Oostende explodeert, weet oostelijk, proletarisch Oostende niet van welk hout pijlen maken.

In (mondaine en) architecturaal-stedenbouwkundige functie van deze strandboulevard is VILLA MARITZA op de terreinen gebouwd die de stedelijke explosie hebben mogelijk gemaakt : de zogenaamde Domaniale Gronden, 22 ha vrijgekomen uit de stadsontmanteling (1865-1872), en in 1874 ter verkaveling aangekocht door de Luikse notaris Louis Delbouille.

Oostende's eerste promotor-avontuur. (3)

- b. De initiële benaming "VILLA ROSENDA" (4) gaat minstens terug tot 1887 editiejaar van A. Stracké's "Almanach du Commerce et de l'Industrie", waarin VILLA ROSENDA voorkomt op de stedelijke adressenlijst evenwel opmerkelijk zonder corresponderende naam der eigenaar zoals elders. Als zijnde "E. Pêcher, rentier" wordt deze wél vermeld in de gegevens van de "Almanach d'Ostende, publication mensuelle no 11 mai-juin 1905".

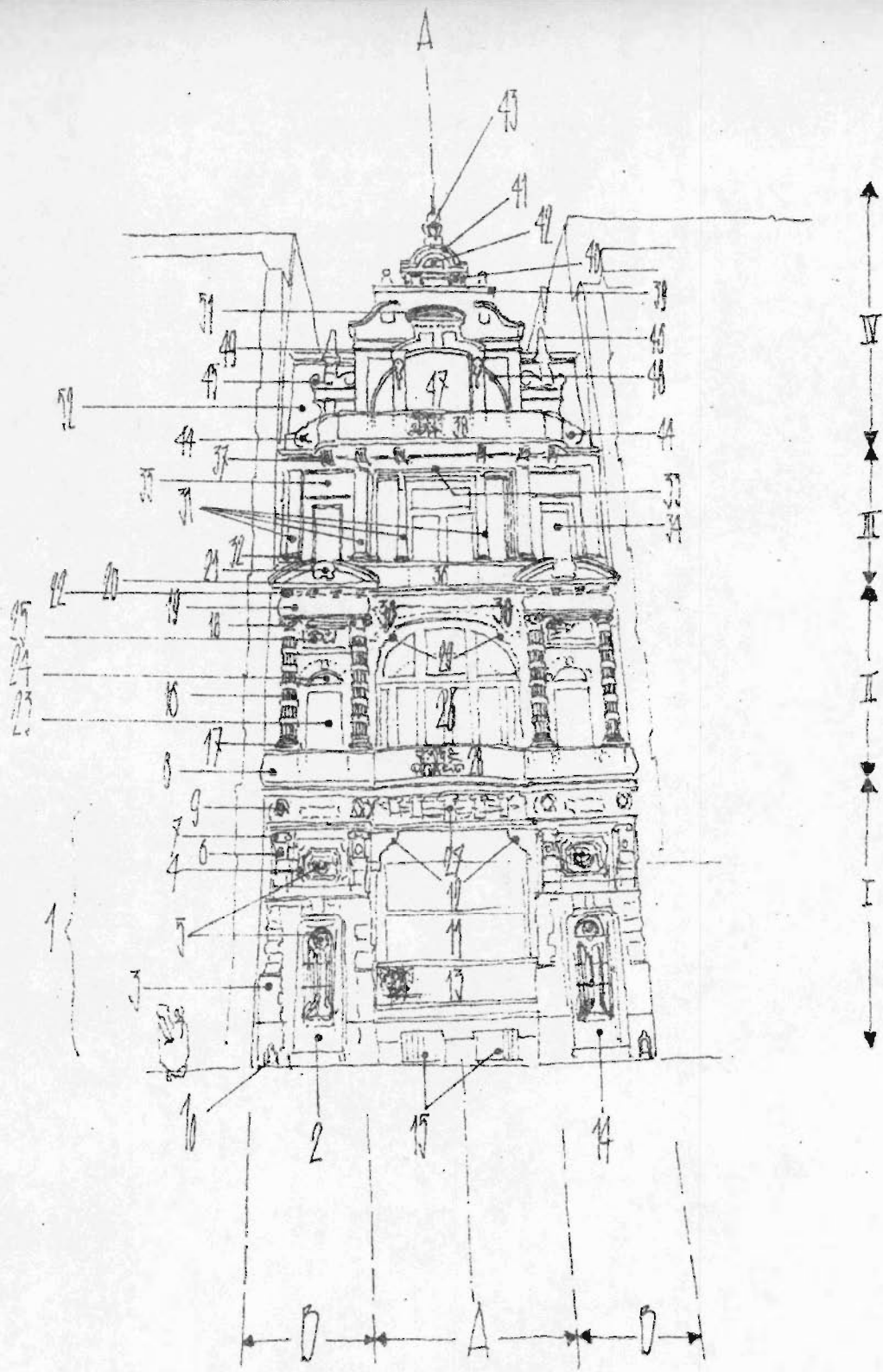
De overlevering als zouden VILLA MARITZA's oorspronkelijke bouwheer en (onbekend gebleven) bouwmeester van Russische nationaliteit zijn geweest (5), behoort in cosmopolitisch Oostende tot de ruime mogelijkheden maar moet vooralsnog legende blijven (en kan zijn ingegeven door de Russische (?) klanken van "Maritza").

(2) "La Ville au deux Visages", H. Vandeputte in "Ostende et le Littoral Belge", Brussel 1929

(3) waarvan gedetailleerde beschrijving in "Historiek van de eerste gebouwen langs de Oostendse Zeedijk, 1830-1878", D. Farasyn, uitg. De Plate, 1979

(4) een primeur van de heren M. Constandt en D. Farasyn, historici, waarvoor dank ; een nieuw gegeven dat perspectieven opent voor verdere historische studie

(5) Een nuttige wenk van de heer N. Hostyn, kunsthistoricus, waarvoor dank

- c. Een precieze bouwdatum is niet voorhanden en moet door interpolatie worden teruggezocht uit twee gegevens.
 Enerzijds VILLA ROSENDA's aanwezigheid op het "Nouveau Plan d'Ostende édité par le Moniteur de la Belgique Balnéaire" uit 1893, waarop het betreffende perceel als bebouwd wordt weergegeven. (6)
 Anderzijds haar afwezigheid op een kadastraal plan uit 1884 waarop het perceel nog niet verkaveld lijkt. Een afwezigheid die wordt gestaafd door een archief-foto uit 1881 van het gehele perceelblok, te weten tussen Wenen(Kommelberg)straat en Koninklijk Chalet vóór de aanleg van de Nieuwe Chalet(Parijs)straat. (7).
 Wat alvast de datering tussen 1884 en 1893 brengt. Verder helpen de bouwdata der buurpercelen (tussen 1884 en 1888) waarbij kadastraal kan worden vermoed dat VILLA ROSENDA in 1885 reeds is gebouwd. (8)
 Het ontbreken van huidige gevelinscripties en de ruime "eclectische" stijl-datering laten niet toe deze vermoedens hard te maken, zodat de datering 1885 moet gelden als benaderend. Als oorspronkelijk kan de villabenoaming "ROSENDA" dan wél gelden.
- d. Gedaantewisselingen heeft VILLA ROSENDA in haar nagenoeg eeuwlang bestaan tot hiertoe niet ondergaan.
 Afgezien van de naamwissel met "MARITZA" (waarvoor evenmin een precieze datum is aan te wijzen), vermeld op de huidige gietijzeren naamborden die inderdaad de gevel slechts zijn opgeschroefd terwijl de initiële inscriptie verwerkt bleek in het natuursteenparement, getuige de sporen van een half verzonken natuursteenbord, in de borstwering van de tweede verdieping.
 Verdwenen zijn ook de beide gietijzeren gevelornamenten boven de zijtraveeramen van dezelfde verdieping, die wellicht de bouwdatuminscripties respectievelijk "ANNO" en "1885" (?) hebben bevat.
- e. Evenzeer verdwenen is de 19de eeuwse zeedijkarchitectuur, en meer bepaald de specifieke woonarchitectuur.
 Enkel VILLA MARITZA kan nog getuigen van volgende historische feiten :
1. de 19de eeuwse, westelijke urbanisatie van Oostende, die zich na de stadsontmanteling vastbijt op zee en strand. Een activiteit die niet enkel de basis zal leggen voor de 20ste eeuwse zeedijk-urbanisatie, maar ook een strandboulevard zal creëren waaraan de huidige zeedijkfunctie van (zomer)-slagader toe te schrijven is.
 2. De creatie van zeedijkvilla's in functie van deze strandboulevard ten behoeve van het individueel-aristocratisch toerisme. De creatie kortom, van dubbelzinnig, 19de eeuwse Oostende ("la ville au deux visages") waaraan het predicaat "Koningin der Badsteden" toe te schrijven is.
 3. de 20ste eeuwse, westelijke rerurbanisatie van Oostende met VILLA MARITZA als doordenker (de even simpele als nuchtere vaststelling dat ze er in de 20ste eeuw nog is) en zichzelf kwalificeert als "redder van de Oostendse eigenheid" (onder het motto : hoe minder, hoe waardevoller).

(6) Archief "De Plate", Heemkundige Kring Oostende

(7) Stadsarchief Oostende

(8) Buurpercelen o.m. "Hotel Beerblock"-nieuwbouw, 1888 ; "Villa des Dunes" (!), 1884 en "Villa Irène", 1884

Uit het kadastraal plan waarvan sprake (Provinciaal Kadaster Brugge, Schetsen en Relevés Oostende-Oost 1884, nr 47) kan worden afgeleid dat VILLA ROSENDA is gebouwd op een perceel (177i, sectie C) dat van het Beerblock-perceel is afgesplitst rond 1885 onder vrij onduidelijke omstandigheden.
 Informatie van de heer D. Farasya, historicus, waarvoor dank.

OUDE ZEEDIJKARCHITECTUUR

De Zeedijk, gezien van aan de hoek van de Kesselbergstraat, met de sierlijke dijkvilla's, het Koninklijk Chalet en de duinen, waar later de Kon. Galerijen zouden gebouwd worden. Naast de hoek ziet men villa Rosenda (nu Maritza). (foto circa 1895)

Enige getuige van Oostend's grootheid uit de Belle-époque: villa Maritza.

Terug naar "de laatste parel", met een architectuurhistorische reconstructie in vogelvlucht.

VILLA MARITZA als creatie van de laat-19de eeuwse architectuur laat zich inpassen in de historisch-klassieke réveil die er filosofisch aan de orde is. Een réveil die ook door de historisch-klassieke bouwstijlen gestalte wordt gegeven. (9) Architectuur lijkt er gedegradeerd te worden tot gevelarchitectuur. Architectuur in het platte vlak, aan de hand van een grootscheepse recuperatie van historische bouwstijlen. Het geheel binnen de perken gebracht van de gevelafmetingen. En wat buiten wordt beloofd, wordt binnen niet noodzakelijk aangetroffen. Ook VILLA MARITZA lijkt een vrucht van deze historiserende architectuur, al liggen de zaken wat een (meerduidige) zeedijkvilla betreft, minder simplistisch.

- a. Het 19de eeuwse woonhuis-in-metamorfose blijkt stappen te zetten in de richting van een academisch-monumentale bouwkunst op kleine, "menselijke" schaal, en voor kleine(re) beurs. Zowat "menselijk monumentalisme" in zover deze term door de beugel kan.

Hiermee introduceert de 19de eeuwse zeedijkarchitectuur het zeedijkgezicht, dit geheel volgens de specifieke aristocratische en would be-aristocratische zeedijkcultuur van zien en gezien worden. Het monumentale, met gevel- en binnenterassen opengewerkte zeedijkgezicht geeft architecturaal gestalte aan de woon- en promenadefunctie van de zeedijk, die in haar 19de eeuwse gedaante van strandboulevard was gepromoveerd tot een volwaardige stadsstraat.

- b. Dit zeedijkgezicht geeft ook gestalte aan het klassiek-monumentaal plan dat doorgaans is opgebouwd volgens eenzelfde symmetrie-as die in de gevel aan de orde is.

Deze symmetrie- en perspectief-as met de zeehorizont als poëtische gezichtseinder, doorloopt de gebruikelijke enfilade van salons in hiërarchische volgorde (voor-midden-achter, en nog steeds gebruikelijk in de imiterende burgerarchitectuur) wat de centrale- of midentravee betreft.

De zijtraveeën, voor zover aanwezig als bij MARITZA, worden bestemd als circulatie- en dienstruimtes.

Het geheel repeteert zich over minstens twee verdiepingen (woonruimtes) en maakt enkel uitzonderingen voor de slaapverdieping (met de specifieke creatie van "boudoirs"), de zolderverdieping (logies hulppersoneel) en de half verzonken kelderverdieping (keukenruimte huispersoneel) wat de specifieke bel-étage oplevert. De horizontale hiërarchie (voor-midden-achter) is dus ook verticaal doorgevoerd.

Specifiek voor de 19de eeuwse zeedijkarchitectuur is dan evenwel de creatie van het bel-étage terras ("binnenbuiten") en de (gevelbrede gevelterrassen ("buitenbinnen" ?) die de woon- en promenadefunctie van de zeedijk openbaren.

- c. Deze Belle Epoque-zeedijkarchitectuur spant al evenzeer de historisch-klassieke bouwstijlen voor haar karretje, wat kunsthistorisch "eclecticisme" heet, of althans onder die noemer wordt samengebracht.

Een ruim en vaag begrip.

Bovendien is eclectische VILLA MARITZA vormgegeven door (een bijzonder) pluralistische school die knipoogt naar neo Italiaanse renaissance, neo-barok, Second Empire, neoclassicisme en neo-Vlaamse renaissance, om zichzelf te regenereren met aarzelende art nouveau.

Een mondjevol.

Dat even wordt doorgebeten.

(9) De architectuurrevolutie die zich eind 18de eeuw aankondigt (in het werk van E.L. Boullée, C.N. Ledoux, S.J. Soane, F. Gilly...) vindt in de 19de eeuw geen respons. Historiserende architectuur is een contradictorische expressie voor een eeuw die een sociaal-industriële revolutie in haar mars heeft. In die zin moeten haar expressies worden gezien als het vergulden van een bittere pil. Ook in Oostende (of : vooral in aristocratisch Oostende) zullen pioniers van enige architectuurvernieuwing pas rond 1900 voet aan wal krijgen, zij het dan nog een "decoratieve voet". (zie o.m. werk van de Oostendse architect C.L. Pil (1867-1949).

1. Architecturale scheppingskracht wordt in de 19de eeuw ondergeschikt aan historisch-archeologische correctheid. Althans in den beginne, wanneer deze klassieke, Grieks-Romeinse inspiraties zonder creatieve commentaar worden eigengemaakt.
De overtocht gebeurt rechtstreeks, als zijn neoclassicisme, dan wel onrechtstreeks, (via Frankrijk als neo-Louis XVI) ;
 2. Vanaf 1830 wordt nationaal bewust meer persoonlijke koers gevaren, richting Romantisme en geïdealiseerde Nationale Glorie. Een koers die eerst de (klerikaal-katolieke) neogotiek als haven zal vinden, en vanaf 1860 de (humanistische) neo-Vlaamse renaissance, met arch. H. Beyaert (1823-1894) - zie beeltenis 100 F.-biljet- als niet onbekende vertegenwoordiger;
 3. In het laatste kwart van de eeuw wordt de koers helemaal "persoonlijk", in de hoop een persoonlijke "stijl" tegemoet te varen. De laat-19de eeuwse navigatie is minder puriteins, maakt syntheses en wordt eclectisch.
Wat de tijd gescheiden heeft, brengt dit laatste kwartje bouwkunstig samen. Het is er dan ook druk.
Deze creatieve euforie, die uiteindelijk zal resulteren in de (aanvankelijk decoratieve) art nouveau, laat zich onderscheiden in twee scholen.
 4. Enerzijds een zuivere school, die de neoklassieke tradities voortzet, uit één stijlbron put en de synthese maakt van alle betreffende stijlgegevens. Vaak wordt hierbij regionaliserend tewerk gegaan.
Men neme : neo-Italiaanse (Franse, Duitse, Hollandse...) renaissance, neo-barok, neo-rococo...
 5. Anderzijds een pluralistische school die de synthese maakt van zowat alles wat architecturaal te synthetiseren valt, puttend uit zowel klassieke als nationale scholen, en uit zowel exotische (Egyptische, Byzantijnse, Assyrische, Moorse...) als persoonlijke bronnen.
Bekomen tegenstrijdigheden wat tijdsbestek of herkomst betreft, worden geduld. Het gezichtsveld is bijzonder ruim, wat een ornamentenalfabet creëert, gaande van interpretaties van meubel- en interieurornamenten en kunstnijverheid (bv. Franse Second Empire) over architectuurprofielen tot en met de adaptatie van schilderkunstornamentiek (bv. J.L. David-neoclassicisme). Een alfabet dat de creatie van ongehoorde woorden en niet zelden complete volzinnen zal opleveren.
- d. Aan het woord is VILLA MARITZA.
De orde die MARITZA binnen haar veelzijdigheid respecteert is opmerkelijk : deze orde is kunsthistorisch chronologisch : MARITZA's zeedijkgezicht verjongt naar boven toe.
De vier hootenivo's krijgen achtereenvolgens gestalte door neo-Italiaanse renaissance, neo-barok, neoclassicisme en neo-Vlaamse renaissance. De aarzelende art nouveau-decoraties getuigen van enige regeneratie. (De nieuwe art nouveau-ideëen over lichtinval en ruimtelijke structuur kwamen bij het openwerken van de zeedijkgevel (het zeedijkgezicht) niet uit de lucht gevallen, zie MARITZA's introductie (1885 !) van het bow-window in de zolderverdieping).
Een chronologisch mondjevol. Een schets in bijlage bijt met de lezer mee en is de referentie van de hieronder gebruikte cijfervolgorde.
- e. Monumentaal zeedijkgezicht in natuursteenparement, op een klassiek enfilade-plan met A. Hoofdtravee met symmetrie-as in de gevel en perspectief-as in het plan.
B. Zijtraveeën in spiegelsymmetrie.
- I. Gelijkvloerse verdieping met bel-étage : neo-Italiaanse renaissance. Mediterane inspiraties vormgegeven door de zijtraveeën in bossage (rustica) (1) d.w.z. ruwe bekappingstechniek van natuursteenmassieven of -parement (zie Romeinse architectuur, renaissance en maniërisme), met links privé-inkom (2) naar achterliggende zijtravee met hal en trappenhuis.

De bossage wordt voortgezet in een deurkader vanaf de dubbele gevelplint (3) en een raamkader rond het bovenlicht (4) dat net als het deurkader is afgedekt met een schouderboog (of "spiegelboog" naar analogie met het betreffende meubelornament).

Vensterglas is er beschermd met deur- en raamgrilles (5) in Second Empire. Het deurkader wordt voortgezet met geblokte pilasters (6) en consoles (7) met neo-ionische voluten die het hoofdstel (kroonlijst met architraaf) dragen. Op de architraaf zijn de niet-oorspronkelijke gietijzeren naam-borden geschroefd, resp. "VILLA" en "MARITZA".

Het geheel als basis voor het verdiepingsterras (8) dat supplementair uitkraagt op twee gebeeldhouwde consoles (9) met de figuratieve voorstelling van ernstige bouw dame (Rosenda ?) en ironisch lonkende bouwheer (E. Pêcher, rentier ?). Eenzelfde leuke noot in de vormgeving van een onachtzaam detail tegen het zeedijk-nivo : gietijzeren voetkrabbers (10) (zand ?, slijk ?, zeedijkpoep ?) met vervlochten zwemmende dolfijnen : bij het voetenvegen herinnerd worden aan Oostende ?

Het bel-étage-terras (11) vult hier de volle middentravee en is afgedekt met een samengestelde schouderboog (12). Dit binnenterras (tegenwoordig afgesloten en ingepalmd door het achterliggende bel-étagesalon) is afgeschermd met een gietijzeren terrasbalustrade (13) in Second Empire. Deze gehele linkertravee is spiegelsymmetrisch met de rechtertravee, met dienstinkom (14) die via een achterliggende gangtrap directe toegang geeft tot de half verzonken kelderverdieping, verlicht door beide (plat afgedekte) kelderramen (15).

II. Eerste verdieping : neo-barok.

De neo-barokkracht wordt gestalte gegeven door de spiegelsymmetrische zijtraveeën, begrensd door beide gecanneluurde gordelzuilen (16), een neo-barok attribuut waarvoor illustratief kan verwezen worden naar de barok-uitbreiding van het Gentse Stadhuis, Hoogpoortgevel. Deze gordelzuilen zijn onderaan gevat in gietijzeren basementen (17) rustend op plint en sokkel, en bovenaan gevat in gietijzeren kapitellen (18) in Second Empire met neo-ionische voluten die de onbewerkte architraaf (19) dragen, bekroond met gebroken segmentfronton (20) met leeuwgrotesk (21) (nationalisme ? zie ook neo-Vlaamse renaissance) en kroonlijst (22) met tandconsoles.

Deze neo-barokke zijtraveeën vatten de met linteel afgedekte zijramen (23) samen, het half rond bovenlicht (24) met geblokte rondboog en het gietijzeren bas-relief (25) in Second Empire met een figuratieve variëte van de hoorn des overvloeds, zegt U wel.

Ook op deze verdieping vulde een binnenterras (26) de volle middentravee, en komt supplementair in volle zeedijk-lucht met het gevelterras (11) dat is uitgekraagd op een ringconsole (27) en afgeschermd met een Second Empire-terrasbalustrade (28), gevelbreed voortgezet over de zijtraveeën. Dit binnenterras, al evenzeer afgesloten en ingepalmd door het achterliggende verdiepingssalon, is afgedekt met een samengestelde korfbog (29) waarvan het gevelparement is bekapt met florale art nouveau-friezen (30), een eerste duidelijk persoonlijke ingreep.

III. Tweede verdieping : neoclassicisme

Het horizontaliserend ritme is vormgegeven door de alternering van pilasters en halfzuilen (31), allen vervat in gietijzeren basementen (32). Een plat afgedekte raamnis (33) vat het middentravee-raam samen, dat door de halfzuilen verdeeld in 1 hoofd- en 2 zijramen, terugliggend tegenover het gevelvlak. Het omgekeerde gebeurt met de zijtraveeramen (34) die in reliëf worden geplaatst door de raamlijsten, voortgezet in een natuursteenpaneel (35) dat oorspronkelijk de bouwdatuminscripties verwerkt in

een bas-reliëf moet hebben bevat (zie hoger graag, ook wat betreft de huidige sporen van de initiële villa-inscriptie "VILLA ROSENDA" op de borstwering (36)).

Zes segmentconsoles (37), steunend op de pilasters, de halfzuilen en axiaal op de zijtravee, dragen het gevelterras van de zolderverdieping(38).

IV. Zolderverdieping met topgevel : neo-Vlaamse renaissance.

Het maniërisme van de Neo-Vlaamse renaissance (met reminiscenties aan het grafische werk van H. Vredeman de Vries, de zogenaamde Floris-stijl, zie Stadhuis Antwerpen) binnen de perken van een topgevel.

De in- en uitgezwenkte top is hier onderbroken door een kroonlijst (39) en een autonoom uitgewerkte topbekroning (40) op pilasters, en bestaat uit een half rond hoofdgestel (41) met een terugliggend, verguld boogveld (42) en is bekroond met een vergulde gevelspits (43).

Ter beëindiging van de zijtraveeën is de topgevel aangezet met voluten (44) liggende voluten (45) en één ovlisk (46).

De voortgezette middentravee (47) introduceert aarzelend een "splinter-nieuw" art nouveau-bow window (48) (Zie ter illustratie werk van de Brusselse arch. P. Hankar (1859-1901)), hier nog gecamoufleerd door een segmentboog (49) dat als kader voortgezet (nog) autonomie wil suggereren. Dit prille art nouveau-attriboot onderbreekt een dubbele waterlijst (50) en is bekroond met een segmentfronton op een tandlijst (51).

Het mansardedak (51) tenslotte, met leien afgedekt, is ingesneden door het zadeldak achter de topgevel.

- f. Tot zover dit kunsthistorisch intermezzo en deze uitgebreide gamma Belle Epoque-smaak. De laat-20ste eeuwse toeschouwer staat kunsthistorisch perplex na het doorslikken van de hier gepresenteerde "architectuurcocktail", een term uit de naoorlogse kunstgeschiedenis.

En van hetgeen de 20ste eeuwse kunstboeken voor een halve bladzijde vult daar bouwde 19de eeuws Oostende een complete zeedijk van vol.

Over de intrinsieke kwaliteiten van 19de eeuwse architectuur lopen de meningen duidelijk uiteen. Het laat zich raden hoe deze lopen over zoiets als zeedijkarchitectuur, die slechts de gepopulariseerde ("lagere") vormen kan presenteren van de officiële ("hogere") kunst.

Een kwalificatie die aardig wordt geïllustreerd als literatuur zich distancieert van lectuur en meer recent, muziek van zogenaamde muziek. Een-zelfde idee over concupitie ligt vervat in de mening van de vroeg-20ste eeuwse architectuur over de eigen kinderen, die de CIAM-ideeën zouden hebben gecommmercialiseerd. (10)

Anderzijds is het gebrek aan referentiemateriaal- of het wezen de iets verderopgelegen zeedijkvilla's "Yvonne", "Simonne" en "Francine" (11), dames die al evenzeer uit de kontekst zijn gelicht- aanleiding om VILLA MARITZA maar meteen als die "laatste parel" te beschouwen.

Groot is de verwarring evenwel bij een panoramische aanblik van de 19de eeuwse Oostendse zeedijk, te reconstrueren aan de hand van een collage der archieffoto's. (12). Talloze Maritza's dingen hier om de gunsten, en het staat elke laat-20ste eeuwse toeschouwer vrij deze te weigeren, dit geheel volgens de tradities der naoorlogse kunstgeschiedenis.

-
- (10) CIAM staat voor "Congrès Internationaux d'Architecture Moderne", internationale architectuurcongressen waarbij te Athene anno 1932 congressaal werd overgegaan tot de verbanning van het stedelijk leven in stedelijke eilanden van resp. wonen, werken, verkeer en ontspanning. Zowat het credo van de Economische Gedachte.
- (11) resp. Albert I Promenade 83, 84 en 88, werk van arch. Antoine Dujardin (1848-1933)
- (12) Partieel te zien in o.m. "Oostende in oude Prentkaarten", Y. Vyncke, Zaltbommel, 1974.

Deze uitgebreide gamma Belle Epoque-architectuur mag dan al uiteenlopende reacties loswerken (het vergaat andere architectuur niet anders), ze is daarom niet minder de volwaardige expressie van tijd en kontekst waarin ze kon opgroeien. Al is de ons gepresenteerde "architectuurcocktail" de al dan niet op smaak gebrachte versie van de (minder zoete ?) officiële kunst. De hoeveelheid suiker kan bezwaarlijk ter zake doen.

Aan de orde is het vakmanschap waarmee de 19de eeuwse architectuur in het algemeen en VILLA MARITZA in het bijzonder is bereid.

Van dit vakmanschap kan MARITZA getuigen met volgende feiten :

1. de aanwending van natuursteen heeft MARITZA met haar 19de eeuwse zusters gemeen, en mag in een bijtens noordzeeklimaat getuigen van enige aanwezigheid des geestes (en 'n rijke beurs). Dit ten aanzien van de bouwfysische kwaliteit van de gepleisterde eclectische baksteengevels (o.m. in de Oostendse binnenstad) die hun architecten het predicaat "stukadoorgotiekers" opleverde, evenwel ook niet min.
2. de artisanale natuursteentechnieken heeft MARITZA met haar zusterlijk gezelschap al minder gemeen. Afgezien van het feit dat de arbeidsintensieve techniek van natuursteen op een bijzonder vakmanschap beroep doet, treedt VILLA MARITZA hier duidelijk op het voorplan. Zie de specifieke bossagetechnieken, gecanneluurde zuilen, beeldhouwwerk van de kopconsoles (Rosenda & rentier) in het niet eenvoudige blauw-wit hardsteen-materiaal en de bekapping van de florale art nouveau-friezen.
3. de constructieve vernieuwing die tot uiting komt in de combinatie van natuursteen en het "nieuwe" gietijzer, en de oplossing van dragende elementen, zie de uitkraging der gevelterrassen.
4. de architecturale vernieuwing bij de introductie van het zeedijkgezicht, het openwerken van de gevel die architecturaal gestalte geeft aan de woon- en promenadefunctie van de zeedijk. Zie de creatie van gevel- en binnenterrassen, de introductie van de perspectief (symmetrie)-as naar zee.
5. de stedenbouwkundige vernieuwing bij de creatie van de strandboulevard (en de specifieke noord-zuid woonassen naar zee). Ook al kan in verband met de westelijke urbanisatie van Oostende die wellicht evenzeer "de Oostendse eigenheid" geweld aandeel, heel wat wordtn aangemerkt. Net zoals het een bijzondere speling van het lot moet zijn dat aristocratische MARITZA door de huidige Oostendse verontwoording als democratisch houvast wordt geïnstalleerd.

Tot zover deze reconstructie van "de laatste parel".

Oostende zal met haar laatste parel (alias VILLA MARITZA) architecturaal niet vallen of staan. De realiteit is minder spectaculair.

De Oostendse architectuurtoekomst ligt al ruim 30 jaar vast in (Algemene) en Bijzondere Plannen van Aanleg, die de "grootschalige groei" nog steeds legaliseren. De zogenaamde "afbraak van Oostende" is slechts de systematische voltrekking van dit 30 jaar oude voornis.

Geen kruid, ook geen monumentaal kruid (monumentalis vulgaris ?) beschermd bij eender welk Besluit bleek ooit ongewassen tegen de Economische Gedachte. Die tot eigen schade en schande zoals blijkt, economie niet kan onderscheiden van architectuur.

J. BELLAERT
architect

(1) Bijlage

Ontwerpen van lijst van voor bescherming vatbare monumenten, stads- en dorpsgezichten.

Ministerieel Besluit van 13 december 1979 (Belgisch Staatsblad, 14 maart 1980)

Architectura minor : de woonhuizen :

1. Vlaanderen 17 (T. Van Hille, architect)
2. Van Iseghemlaan, 12A
3. Van Iseghemlaan, 78
4. Christinastraat 67 (C.L. Pil, architect)
5. Albert I Promenade 76, alias VILLA MARITZA
6. Luifel aan woonhuis, Kaaistraat 5
7. Kiosk, Wapenplein (T. Van Hille, architect)

Architectura maior

8. Postgebouw, Serreyslaan (G. Eysselinck, architect)
9. Koninklijke Gaanderijen (Ch. Girault, architect)
10. Koninklijke Stallingen, Koninginnelaan
11. De Smet de Naeyerbrug (A. Chambon, architect)
12. Stapelhuis, haven
13. Douanegebouw, haven
14. Koninklijk Stapelhuis en 1 Halfportaalkraan, haven
15. Ruitersstandbeeld Leopold I (J. de Lalaing, beeldhouwer)
16. id. Leopold II (A. Courtens, beeldhouwer).

De fotostencil op p. 22 werd geschonken door het VORMINGSINSTITUUT. Onze oprechte dank hiervoor. In het VORMINGSINSTITUUT-OOSTENDE lopen er buiten de cursus "ANTIËK" nog een massa programma's die U waarschijnlijk ook interesseren. NU informatie vragen 059/70 67 37. VORMINGSINSTITUUT OOSTENDE - TAALOPLEIDING - ONDERNEMERSOPLEIDING BIJSCHOLING - VOLMAKING - LEEFTIJD.

MANUSCRIPT EN BOEK

Door de Protestantse kerk werd ter gelegenheid van een door hen georganiseerde tentoonstelling een catalogus uitgegeven "Manuscript en boek tot en met Beleg van Oostende".

De catalogus kan men bestellen mits storting van 150 F. op rek. nr 000-0909894-34 van Alfons LAUREYS, Olmenlaan, 2, B 8230 OUDENBURG

INDEX DE PLATE

De jaarlijkse inhoudstafel van "De Plate" opgemaakt voor het jaar 1980 door Emiel SMISSAERT, zal voor einde april aan de ondertekenaars toegestuurd worden. Wie de index wenst kan die nog bestellen mits overschrijving van 100 F. op rek. nr. 750-9109554-54 van "De Plate" Oostende.

NIEUWS OVER ONZE BESTUURSLEDEN

- Ons bestuurslid Emiel SMISSAERT is op zaterdag 4 april in het huwelijk getreden met Mej. Chantal OPSOMER. Onze hartelijkste wensen naar het jonge paar en we wensen hen veel jonge "Plaatjes".
- Jef KLAUSING heeft begin april een sprongetje gedaan tot Oostende. Hij laat alle leden groeten en is inmiddels reeds terug in Bangladesj. Tot september Jef ?
- Het is met genoegen dat we ons bestuurslid Walter MAJOR ontmoet hebben. Wij hopen dat zijn convalescentieperiode goed verloopt en we hem spoedig terug in ons midden mogen begroeten.

A. VAN ISEGHEM

TEKSTOVERNAME UIT "DE PLATE" IS ALTIJD TOEGELATEN MITS BRONOPGAVE

De laatste
uitgegeven boeken
zijn **ALTIJD**
te verkrijgen bij

INTERNATIONALE BOEKHANDEL

Adolf Buylstraat 33

8400 - Oostende Tel. 70.17.33

en in haar bijhuizen

